

**Opleidingen Rechtsgeleerdheid
Faculteit Rechtswetenschappen
Open Universiteit**

QANU mei 2011

Uitgave:

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: info@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

© 2011 QANU / Q248

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Deel I Algemeen deel	7
1. Inleiding	9
2. Taak en samenstelling van de commissie	11
3. Werkwijze van de commissie	17
4. Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010	21
Deel II Opleidingsrapport	29
5. Rapport over de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid en de masteropleiding Rechtsgeleerdheid aan de Open Universiteit	31
Bijlagen	67
Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie	69
Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies	73
Bijlage C: Programma van het bezoek	75
Bijlage D: Uitwerking van de eindkwalificaties per opleiding	77
Bijlage E: Curricula van de opleidingen	79

VOORWOORD

Dit rapport beschrijft de bevindingen van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 voor de opleidingen Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit Rechtswetenschappen van de Open Universiteit. Dit rapport is onderdeel van de kwaliteitsbeoordeling van universitaire bachelor- en masteropleidingen in Nederland. Het doel van het rapport is om een betrouwbaar beeld te geven van de resultaten van de voor beoordeling voorgelegde opleidingen, alsmede een terugkoppeling te geven naar de interne kwaliteitszorg van de betrokken organisatie en als basis te dienen voor accreditatie van de betrokken opleidingen door de Nederlands-Vlaamse Accreditatie organisatie (NVAO).

De stichting Quality Assurance Netherlands Universities (QANU) beoogt onafhankelijke, objectieve en kritische beoordelingen te laten plaatsvinden en opbouwende kritiek te leveren, zo veel mogelijk uitgaande van een gestandaardiseerde set van kwaliteitscriteria met oog voor specifieke omstandigheden.

De visitatie Rechtsgeleerdheid 2010 wordt uitgevoerd volgens de nieuwe QANU werkwijze, waarbij clustervisitaties over een korte periode plaatsvinden en worden afgerond. Hierdoor wordt het momentum voor de betrokken opleidingen behouden en blijft de terugkoppeling naar de interne kwaliteitszorg relevant.

Voor clustervisitaties met een grote omvang, zoals Rechtsgeleerdheid 2010, vraagt de nieuwe werkwijze flexibiliteit van de commissieleden. Voor ieder bezoek wordt uit de visitatiecommissie een subcommissie samengesteld. Doordat bijna alle commissieleden ten minste drie bezoeken afleggen, kan de samenhang van de clustervisitatie worden gegarandeerd.

De visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 van QANU heeft haar taken in Heerlen met grote toewijding uitgevoerd. De opleidingen zijn beoordeeld op een grondige en zorgvuldige manier. Wij verwachten dat de oordelen en de aanbevelingen in zorgvuldige overweging worden genomen door de betrokken opleidingen en het College van Bestuur.

Wij zeggen dank aan de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor hun bereidheid deel te nemen aan deze beoordeling en voor de toewijding waarmee ze hun taak uitvoeren. Ook gaat onze dank uit naar de staf van de betrokken afdeling aan de Faculteit Rechtswetenschappen voor hun inspanningen en hun medewerking aan deze beoordeling.

Quality Assurance Netherlands Universities

mr. C.J. Peels
directeur

drs. J.G.F. Veldhuis
voorzitter bestuur

DEEL I: ALGEMEEN DEEL

1. Inleiding

In dit rapport brengt de onderwijsvisitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 (hierna de commissie) verslag uit van haar bevindingen. Het rapport bestaat uit twee delen: een algemeen deel (I) en een opleidingsdeel (II).

Het algemene deel gaat in op de taak, samenstelling en werkwijze van de commissie. Dit algemene deel geeft een beschrijving van de uitgangspunten van de commissie en bevat tevens het domeinspecifiek referentiekader voor de visitatie Rechtsgeleerdheid 2010. In het opleidingsdeel behandelt de commissie de 21 facetten uit het NVAO-beoordelingskader voor de beoordeelde opleidingen. In dit deel spreekt zij oordelen uit op facet- en onderwerpniveau voor iedere bachelor- en masteropleiding die ze heeft beoordeeld aan de Faculteit Rechtswetenschappen.

2. Taak en samenstelling van de commissie

2.1. Taak van de commissie

De taak van de commissie is het verrichten van een visitatie conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO van in totaal 84 opleidingen aan tien universiteiten. De commissie heeft de opdracht om op basis van de door de faculteiten aangeleverde informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken een oordeel te geven over de verschillende aspecten van kwaliteit van de betrokken opleidingen, zoals beschreven in het bovengenoemde kader. De opleidingsrapporten bevatten aanbevelingen; de nadruk ligt echter op het beoordelen en verantwoorden van de basiskwaliteit.

De commissie is gevraagd om de volgende opleidingen te beoordelen (inclusief CROHO-nummer):

Erasmus Universiteit Rotterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (56451)
- Bachelor Fiscaal recht (56827)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Bedrijfsrecht (60085)
- Master Financieel recht (60086)
- Master Fiscaal recht (66827)

Universiteit van Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel recht (56828)
- Master Privaatrecht (60219)
- Master Arbeidsrecht (60222)
- Master Informatierecht (60223)
- Master International and European Law (60224)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Publiekrecht (60220)

Rijksuniversiteit Groningen

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Recht en Bestuur (56461)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht & ICT (50620)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht en Bestuur (66461)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)

- Master Recht & ICT (60620)
- Master European Law (60602)
- Master International and Comparative Law (60603)
- Master International Economic and Business Law (60604)
- Master International Law and the Law of International Organisations (60605)
- Master European Law School (60017)

Universiteit Maastricht

- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht, Arbeid en Gezondheid (60169)
- Master Forensica, Criminologie en Rechtspleging (60171)
- Master European Law School (60017)
- Master International Laws (120 EC) (60168)
- Master Globalisation and Law (60170)
- Master European Master in Human Rights and Democratisation (post-initieel) (75020)
- Master International and European Economic Law (post-initieel) (75021)

Universiteit van Tilburg

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht en Management (50753)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Sociaal Recht en Sociale Politiek (60070)
- Master Law and Technology (60069)
- Master Milieurecht (60071)
- Master International Business Law (60072)
- Master International and European Public Law (60073)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Recht en Management (60753)

Radboud Universiteit Nijmegen

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master European Law (60504)

Vrije Universiteit Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)

- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Notarieel Recht (66828)

Open Universiteit

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)

Universiteit Utrecht

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master Law and Economics (60742)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (60165)
- Master Recht en Onderneming (60741)
- Master International Law of Human Rights and Criminal Justice (75034)
- Master International Business Law and Globalisation (75035)

Universiteit Leiden

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)

2.2. Samenstelling van de commissie

De visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 bestaat uit een voorzitter en zestien commissieleden. In bijlage A wordt een korte omschrijving van de curricula vitae van de commissieleden gegeven.

Voorzitter:

- prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer, emeritus hoogleraar Belastingrecht, Universiteit van Amsterdam.

Commissieleden:

- dr. mr. M.J.A.M. (Margreet) Ahsmann, vice president/opleidingscoördinator sector civiel recht rechtbank Rotterdam;
- I.M. (Inge) Beulen LL.B., student Ma Nederlands Recht, Radboud Universiteit Nijmegen;
- I.C.M. (Irene) de Boer LL.M., student Ma Sociaal Recht, Universiteit van Tilburg;
- prof. mr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes, Dean University of Groningen Honours College, Rijksuniversiteit Groningen;
- prof. dr. C.M. (Kees) Cappon, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat, Universiteit van Amsterdam;
- dr. D.H.J.M. (Diana) Dolmans, onderwijskundige en UHD, Universiteit Maastricht;
- dr. E. (Eric) Driessen, Universitair Docent bij de Capgroep Onderwijs-ontwikkeling & -onderzoek, Faculteit Health Medicine and Life sciences, Universiteit Maastricht;

- prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Universiteit Maastricht;
- prof.dr. R.M.G.E. (René) Foqué, Hoogleraar rechtsfilosofie en rechtstheorie, Katholieke Universiteit Leuven, België;
- prof. mr. A.A. (Stijn) Franken, hoogleraar straf(proces)recht, Universiteit Utrecht;
- prof. mr. N. (Niels) Frenk, bijzonder hoogleraar Aansprakelijkheid en verzekeringsrecht, Vrije Universiteit;
- mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis, coördinerend vice-president van de rechtbank 's-Gravenhage;
- M.V. (Misja) Leikin LL.B., student Ma Privaatrecht, Vrije Universiteit Amsterdam
- E.J.H. (Eric) Poorthuis, BA, LL.B., student masteropleiding Civiel recht, Universiteit Leiden;
- prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes, hoogleraar Privaatrecht, Open Universiteit te Heerlen; bijzonder hoogleraar Europees Consumentenrecht, Maastricht University;
- prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk, hoogleraar Toegepaste onderwijskunde, Universiteit Utrecht

Prof. mr. E. (Elies) Steyger, hoogleraar Europees bestuursrecht, Vrije Universiteit is geïnstalleerd als lid van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Door persoonlijke omstandigheden heeft zij echter aan geen enkel bezoek deelgenomen.

Prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Universiteit Maastricht heeft door ziekte alleen bij het bezoek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam het voorzitterschap op zich kunnen nemen. Zijn rol als voorzitter is tijdens het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam overgenomen door prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué.

Door het grote aantal te beoordelen opleidingen en de relatief korte periode waarin de tien bezoeken zijn gepland, is gekozen voor een ‘pool’ van commissieleden. Voor ieder bezoek wordt een subcommissie samengesteld uit deze ‘pool’, waarbij rekening wordt gehouden met de beschikbaarheid van de commissieleden, belangenconflicten, expertisegebieden van de commissieleden ten opzichte van de in de opleidingen aangeboden deeldisciplines, en de samenstelling van de verschillende subcommissies. De samenstellingen van de verschillende subcommissies van de tien subcommissies worden vermeld in bijlage B van dit rapport.

Uit praktische overwegingen is besloten dat bezoeken maximaal drie dagen duren. Daarom is bij de meeste visitatiebezoeken gekozen voor het houden van parallelgesprekken, waarbij de commissie werd ondersteund door twee projectleiders. Tijdens de bezoeken aan de Vrije Universiteit Amsterdam en de Open Universiteit heeft de extra projectleider zich voornamelijk gericht op de documentatie.

Projectcoördinator van de clustervisitatie Rechtsgeleerdheid 2010 was drs. M.M. (Melissa) Truijens, medewerker van het bureau van QANU. Zij was tevens projectleider van de bezoeken aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Universiteit Utrecht. Projectleider voor het bezoek aan de Rijksuniversiteit van Groningen en de Vrije Universiteit Amsterdam was zelfstandig adviseur drs. T. (Titia) Busing. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit Maastricht was zelfstandig adviseur drs. R. (Ronald) Duzijn. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit van Tilburg was zelfstandig adviseur drs. L. (Linda) van der Grijsparde. Projectleider voor de bezoeken aan de Universiteit van Amsterdam en de Radboud Universiteit was drs. M. (Trees) Graas, medewerker van het bureau van QANU.

Projectleider voor de bezoeken aan de Open Universiteit en de Universiteit Leiden was N.M. (Nikki) Verseput Msc, medewerker van het bureau van QANU.

De leden van de commissie hebben allen de door QANU opgestelde onafhankelijkheidsverklaring ondertekend.

2.3. Bijzonderheden van het bezoek aan de Faculteit Rechtswetenschappen van de Open Universiteit

De visitatiecommissie is gevraagd om de volgende opleidingen aan de faculteit te beoordelen:

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)

De subcommissie voor het bezoek aan de Open Universiteit bestond uit de volgende commissieleden:

- prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
- prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
- prof.dr. R.M.G.E. Foqué
- M.V. Leikin LL.B.
- prof. mr. A.A. Franken
- dr. D. H.J.M. Dolmans

De secretarissen van deze subcommissie waren N.M. (Nikki) Verseput Msc en drs. M.M. (Melissa) Truijens.

Het bezoek vond plaats op 10 en 11 februari 2011. Het programma van het bezoek is te vinden in bijlage C van dit rapport.

Het opleidingsrapport in deel II van dit rapport omvat de beoordeelde opleidingen. Bij zowel de beschrijvingen als bij de oordelen van de facetten wordt de volgende werkwijze aangehouden: de beschrijvingen en oordelen die gelden voor alle opleidingen – bachelor en master – worden als eerste vermeld. Als een tekst geldt voor één of meerdere specifieke opleidingen, wordt/worden de opleiding(en) cursief boven de paragraaf vermeld.

3. Werkwijze van de commissie

3.1. Inleiding

Op 31 augustus 2010 hield de commissie haar formele startvergadering. Tijdens deze vergadering werd de commissie geïnstalleerd, werd de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en werd het document *Voorstel voor een Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeleerdheid* van het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) besproken. De commissie heeft dit vastgesteld als *Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010*, dat in hoofdstuk 4 van dit rapport is weergegeven.

3.2. De voorbereidingsfase

Bij ontvangst van de zelfstudies van een universiteit werden deze door de betreffende projectleider gecontroleerd op kwaliteit en compleetheid van informatie. Nadat de zelfstudies in orde waren bevonden, zijn deze doorgestuurd aan de commissieleden van de betreffende subcommissie.

De commissieleden lazen de zelfstudies en formuleerden vragen die aan de projectleider werden toegestuurd. De secretaris compileerde de vragen tot een samengesteld document, waarbij de vragen per onderwerp en gespreksgronium werden gegroepeerd. Dit document werd bij het visitatiebezoek door de commissie gebruikt. Bij de voorbereiding heeft ieder commissielid alle zelfstudies van de betreffende universiteit gelezen.

Naast de zelfstudies lazen de gezamenlijke commissieleden ook ten minste twee scripties per opleiding. Het daadwerkelijk aantal gelezen scripties per opleiding is afhankelijk van het aantal aangeboden opleidingen en het aantal commissieleden in de subcommissie. Indien nodig werd gedurende het bezoek aan de commissieleden de mogelijkheid gegeven om aanvullend een aantal scripties te beoordelen. In de opleidingsrapporten wordt vermeld hoeveel scripties zijn beoordeeld. De scripties, met voor elke opleiding een laag en een hoog cijfer, werden door de opleiding geselecteerd. Aangezien de commissie opleidingen dient te beoordelen die leiden tot een wetenschappelijke titel (LL.B. of LL.M.), heeft zij zorgvuldig aandacht besteed aan het beoordelen van het wetenschappelijk niveau van de scripties, de eisen die door de opleiding aan de scripties worden gesteld, de zorgvuldigheid van de inhoudelijke beoordeling daarvan door de staf en de beoordelingsprocedure zelf. In de scriptie dient de student immers aan te tonen over de vereiste kwalificaties te beschikken.

Het bewaken van de consistentie is bij clustervisitaties altijd een aandachtspunt. Bij dit specifieke cluster is hier extra aandacht aan besteed, vanwege de verschillende samenstellingen van de subcommissies, en de verschillende data waarop de rapporten worden vastgesteld. De voorzitter, prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer, is verantwoordelijk voor de inhoudelijke consistentie. De projectcoördinator, drs. M.M. (Melissa) Truijens, is verantwoordelijk voor de procesmatige consistentie. Een van de maatregelen om consistentie in de beoordelingen te garanderen is dat nagenoeg alle commissieleden aan ten minste drie bezoeken deelnemen. Daarbij is de projectcoördinator bij elk bezoek aanwezig bij de laatste interne vergadering van de commissie, waarbij de opleidingen per facet uit het NVAO-kader worden beoordeeld. Ook worden alle betrokken projectleiders op de hoogte gehouden van de beoordeling van de verschillende opleidingen. Tot slot zal er regelmatig overleg plaatsvinden tussen de verschillende projectleiders om de beoordelingen op elkaar af te stemmen.

Binnen de subcommissies zijn afspraken gemaakt over de taakverdeling op grond van inhoudelijke expertise en samenstelling van de subcommissie. De commissie wenst te

benadrukken dat zij in haar geheel verantwoordelijk is voor de oordeelsvorming en het eindrapport. Tijdens een voorbereidende vergadering aan het begin van ieder bezoek is elke visitatie concreet voorbereid.

3.3. Visitatiebezoeken

Voorafgaand aan een bezoek maakte de projectleider een conceptprogramma voor de (dag)indeling van het visitatiebezoek. Dit concept werd in samenspraak tussen de voorzitter, de projectleider en de contactpersoon van de betreffende universiteit aangepast aan de specifieke situatie van de opleidingen. Tijdens de bezoeken is gesproken met de samenstellers van de zelfstudies, met een (representatieve) vertegenwoordiging van het faculteitsbestuur, het opleidingsbestuur, de afgestudeerden, de opleidingscommissies, de examencommissie(s), de studievoorzichting en -begeleiding en overige ondersteunende medewerkers. Daarnaast werd er per opleiding afzonderlijk gesproken met studenten en docenten van de beoordeelde bachelor- en masteropleidingen.

Tijdens ieder bezoek bestudeerde de commissie het ter inzage gevraagde materiaal en gaf zij gelegenheid tot een spreekuur ten behoeve van studenten en docenten die zich voorafgaand aan het bezoek hadden aangemeld. Van dit spreekuur is geen gebruikgemaakt bij het bezoek aan de Open Universiteit.

De commissie heeft een deel van de laatste middag van de bezoeken gebruikt voor de voorbereiding van de mondelinge rapportage en een discussie over de beoordeling van de opleidingen. Aan het einde van de bezoeken heeft de voorzitter, respectievelijk de vicevoorzitter bij de Erasmus Universiteit en de Universiteit van Amsterdam, in een mondelinge rapportage de eerste bevindingen van de commissie gepresenteerd. Daarbij ging het steeds om een aantal algemene waarnemingen en een aantal eerste indrukken per opleiding.

3.4. Beslisregels

De visitatie is uitgevoerd conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO. In het accreditatiestelsel is voor de beoordeling op facetniveau een vierpuntsschaal voorgeschreven (onvoldoende, voldoende, goed of excellent) en op onderwerpniveau een tweepuntsschaal (voldoende of onvoldoende).

De commissie heeft de standaard beslisregels van QANU gevolgd. Deze zijn:

- de beoordeling ‘onvoldoende’ geeft aan dat de opleiding niet voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘voldoende’ geeft aan dat de opleiding voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘goed’ geeft aan dat de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven het niveau dat wordt vastgelegd door de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘excellent’ geeft aan dat de opleiding als een voorbeeld van *international best practice* mag worden beschouwd met betrekking tot het desbetreffende facet.

De standaard beoordeling is ‘voldoende’, waarbij de opleiding voldoet aan de gestelde criteria.

In ogen van de commissie kan zij het oordeel ‘voldoende’ toekennen, ook wanneer zij kritische opmerkingen heeft gemaakt. Het is dan wel noodzakelijk dat er tegenover die

kritische opmerkingen ook positieve observaties staan. Ook acht de commissie het mogelijk dat zij, als deze kritische opmerkingen adequaat worden opgepakt door de faculteit, bij een volgend bezoek tot het oordeel 'goed' zou kunnen komen.

Wanneer een commissie een nationale 'good practice' heeft aangetroffen, luidt het oordeel in principe 'goed'. Wanneer er binnen een facet zowel een kanttekening wordt gemaakt als een 'good practice' wordt uitgesproken, wordt een gemiddelde score gegeven. In de uitzonderlijke situatie dat de commissie besluit een 'excellent' voor een facet te geven, wil ze daarmee aangeven dat dit een internationale 'best practice' is, dat navolging verdient in de academische wereld.

3.5. Rapportage

De projectleider stelt op basis van de bevindingen van de commissie per instelling een conceptrapport op. Voor de rapportages is bewust gekozen voor bondige teksten, voor zowel beschrijvingen als oordelen. Wanneer mogelijk wordt in de beschrijving aangegeven welke aspecten gelden voor alle opleidingen. Daarna volgt per opleiding een korte toelichting of uitbreiding. In de beoordeling wordt hetzelfde proces gevolgd.

Het conceptrapport wordt in eerste instantie aan de voorzitter van de commissie voorgelegd en daarna aan de overige subcommissieleden. Na vaststelling van het conceptrapport wordt deze naar de betrokken faculteit gestuurd ter toetsing van feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen wordt met de voorzitter van de commissie besproken en, indien nodig, met de overige subcommissieleden. De definitieve tekst wordt aan alle commissieleden toegestuurd voor een laatste ronde commentaar waarna het rapport wordt vastgesteld.

4. Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010

4.1. Totstandkoming domeinspecifiek referentiekader

Het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) heeft op 25 november 2009 een domeinspecifiek referentiekader vastgesteld dat is aangeboden aan de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Het betreft een gezamenlijk kader domeinspecifieke eisen voor de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht en de bijbehorende doorstroommasters zoals Rechtsgeleerdheid, Nederlands Recht, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht. Ook de andere (selectieve) juridische bachelor- en masteropleidingen hebben zich in hun afzonderlijke zelfstudies gebaseerd op de hoofdlijnen van dit algemeen kader.

Voorliggend domeinspecifiek referentiekader heeft als uitgangspunt voorgaande referentiekaders ten behoeve van de visitatierapporten van de commissie Rechtsgeleerdheid (november 2002) en van de commissie Juridische Opleidingen Leiden (februari 2007), waar nodig gewijzigd of aangevuld. Op 31 augustus 2010 heeft de commissie Rechtsgeleerdheid het domeinspecifiek referentiekader zonder wijzingen vastgesteld.

4.2. Rechtswetenschappelijke opleidingen en de maatschappij

Juridische bachelor- en masteropleidingen hebben tot doel disciplinebekwame en maatschappelijk bekwame juristen op te leiden en te vormen, met een kritische, academische geest, en in staat zelfstandig probleemsituaties te ontleden en tot een oplossing te brengen. Daartoe moeten zij analytisch, kritisch evaluatief, maar ook synthetisch kunnen denken. Het wetenschappelijk niveau en de maatschappelijke relevantie van de opleiding moeten zijn gegarandeerd; het aanleren van vaardigheden vindt in de opleiding een plaats. Het spreekt vanzelf dat actuele ontwikkelingen in relatie tot hun maatschappelijke achtergrond voldoende aandacht behoren te krijgen. De opleiding tot jurist dient als het ware “in context” te worden beschouwd.

De relatie tussen het recht en de samenleving verandert voortdurend. De samenleving wordt pluriformer en mede daardoor complexer. Ook het recht wordt pluriformer en complexer. Het recht bestaat niet alleen uit wetgeving en rechtspraak, maar ontstaat evenzeer in interactie met internationale en Europese regelgeving en rechtspraak, alsmede via soft law, zoals aanbevelingen, convenanten, codes of conduct, Europese harmonisatie, beïnvloeding door rechtsvergelijking, enz. Burgers worden bovendien mondiger, het aantal rechtsregels neemt toe en er lijkt sprake van een toenemende juridisering van de samenleving. Europese integratie en mondialisering maken rechtsvergelijking, Europees recht en internationaal recht steeds belangrijker. Bovendien moet een jurist, in welke setting hij of zij ook komt te werken, steeds alerter zijn op rechtssystemen en rechtsculturen van andere landen; juridische problemen trekken zich steeds minder aan van landsgrenzen.

Juristen werken in uiteenlopende functies en rollen. Er zijn meer juristen buiten de traditionele juridische beroepen dan daarbinnen. De juridische opleidingen leiden uiteraard op tot de traditionele juridische beroepen, maar ook tot een veelheid van andere werkzaamheden waarvoor academische attitude, kritische analyse, schrijf- en spreekvaardigheid gewaardeerd worden. De juridische opleidingen richten zich daarom niet alleen op de beroepseisen voor advocatuur, rechterlijke macht en notariaat, ook al blijven deze beroepseisen de kern van veel opleidingen (al is het maar omdat aan het Civiel Effect specifieke wettelijke eisen zijn opgelegd). De opleidingen streven een goede afstemming met

de arbeidsmarkt na door het onderhouden van contacten met voor de hand liggende beroepsorganisaties resp. werkgevers en het afnemend beroepenveld, onder meer door middel van geformaliseerde contacten, gastdocenten, stages, career services e.d. Een afgestudeerde jurist moet, ten slotte, ook toegerust zijn om toegelaten te kunnen worden tot een promotietraject, zowel via een research master als via een andere 'gewone' academische master, ook al kiest slechts een heel klein deel van de afgestudeerden voor zo'n onderzoekstraject.

Daarnaast zijn deze universitaire opleidingen ook in formele zin de voorbereiding op de specifieke beroepspraktijk (zie paragraaf 4.3). Juristen kunnen zich ontwikkelen tot academisch geschoolde specialisten die zich op hun terrein kunnen meten met hun academische beroepsgenoten waar ook ter wereld. Maar evenzeer is er vraag naar academisch geschoolde generalisten, in het bijzonder voor de eerstelijns advisering en beleidsvoorbereiding en overigens op een veelheid aan plaatsen in de arbeidsmarkt.

Noemt iemand zich 'jurist', dan houdt dat niet meer als vanzelfsprekend in dat hij een universitair getuigschrift bezit of een getuigschrift dat kwalificeert voor de traditionele juridische beroepen (zittende en staande magistratuur; advocatuur; notariaat, belastingadviseur). Want ook het hoger beroepsonderwijs leidt juristen op. Deze juristen onderscheiden zich in programma, diepgang en oriëntatie van de universitaire, rechtswetenschappelijke opleidingen. Waar hierna over 'jurist' wordt gesproken, wordt bedoeld op de academisch opgeleide jurist.

De academische bachelor- en masteropleidingen richten zich op het opleiden van juristen die onafhankelijk en kritisch hebben leren denken, die niet alleen antwoorden op vragen leren vinden, maar evenzeer vragen blijven stellen bij de antwoorden. Zij leggen de fundamentele voor het eigen maken van de methode van rechtswetenschappelijk onderzoek. Dit komt tot uiting in de eindkwalificaties van de opleidingen.

4.3. Doelstellingen, niveau en oriëntatie van de bachelor- en masteropleidingen

1. Juridische opleidingen zijn gericht op de vorming van juristen. Zij bieden daartoe samenhangende bachelor- en mastercurricula aan.
2. Juristen zijn inzetbaar in traditionele juridische beroepen en voorts in uiteenlopende andere (juridische) functies op academisch niveau. Voor de traditionele juridische beroepen zoals binnen de rechterlijke macht en de advocatuur zijn postinitiële beroepsopleidingen vereist. Ook voor de fiscalisten en het notariaat zijn er specifieke beroepsopleidingen na de universitaire masteropleidingen.
3. Het niveau van de opleidingen is academisch in de zin dat, zoals beschreven, een kritische, reflectieve en evaluatieve attitude wordt bijgebracht, naast een state of the art-kennis van inhoud, en beheersing van vaardigheden.
4. De opleidingen bouwen voort op de kennis en vaardigheden van het vwo en leiden via een bacheloropleiding waarin de basis academische vaardigheden en kennis wordt bijgebracht en getraind, op tot een masteropleiding die verdieping, specialisatie en/of verbreding biedt. In de loop van de opleiding wordt het academisch gericht accent sterker.
5. Tenslotte leiden de masteropleidingen studenten zowel tot de kwalificaties van relevante (beroepsgerichte) post-initiële opleidingen en tot zogenoemde advanced masters op nationaal, maar ook en vooral, op internationaal niveau, als tot een functie als beginnend rechtswetenschappelijk onderzoeker, op.

Deze vijf hoofddoelstellingen kunnen worden vertaald in specifieke eindkwalificaties die hierna zijn omschreven en die tezamen met het voorafgaande het kader geven voor een beoordeling van de juridische opleidingen.

4.4. (Inter)nationale benchmark van de opleidingen nog niet mogelijk

Een internationale vergelijking van doelstellingen, niveau en oriëntatie van rechtswetenschappelijke opleidingen is voorlopig nog niet mogelijk. Opleidingen hebben (deels) niet alleen een verschillend object van studie, maar ook is de inbedding en structurering ervan (zelfs binnen Europa) zeer verschillend in toelating tot de opleiding, duur van de opleiding, regulering ervan en eindtermen (de aansluiting op postinitiële opleidingen). Een internationale benchmark organisatie als CHE (opgezet vanuit Duitsland), heeft er daarom nog niet voor gekozen om zijn model open te stellen voor de (niet-Duitse) rechtenstudies; terwijl dat al wel is gedaan ten aanzien van psychologie, geneeskunde en economie bij voorbeeld.

Er zijn niettemin enkele buitenlandse benchmarks voor de eindtermen van juridische opleidingen beschikbaar. Een interessant uitgangspunt bieden bijvoorbeeld de Benchmarks for Law in Groot-Brittannië, waarin de vereiste kennis, vaardigheden en attitude van bachelors en masters zijn vastgelegd voor visitatie en accreditatie van de opleidingen aldaar. Maar vergelijking moet, zoals opgemerkt, altijd worden gezien in het licht van het nationale rechtsstelsel en de al dan niet wettelijke vereisten voor toetreding tot de traditionele beroepen in het desbetreffende land: advocaat, rechter, officier van justitie en notaris. Die zijn nog dermate verschillend dat deze in deze visitatieronde nog niet overgenomen kunnen worden.

Een andere interessante ontwikkeling is het project Tuning Sectoral Framework for Social Sciences (waaronder de juridische opleidingen vallen). Dit project zal naar verwachting in de toekomst handvatten bieden om nationale juridische opleidingen onderling te vergelijken.

Binnen Nederland, dus tussen de faculteiten onderling, bestaat er nog geen benchmark. Wel wordt er binnen de discipline veel informatie uitgewisseld en afgestemd, bijvoorbeeld over onderwijsvernieuwingen. Om toch in deze lacune te voorzien zullen de faculteiten bovenop de visitatie conform de vigerende procedure vragen om een rapport waarin de visitatiecommissie best practices aangeeft, af te leiden uit de (conform de maatstaven) aangeleverde zelfstudies. Aan de hand daarvan kan door de Nederlandse faculteiten verder gewerkt worden aan maatstaven die zicht kunnen geven op essentiële benchmarks.

4.5. Beroepsvereisten

Op een aantal manieren is voorzien in het formaliseren van de aansluiting van de rechtswetenschappelijke opleidingen op de specifieke juridische beroepen (zie ook paragraaf 4.7 voor een specificatie van de beroepsvereisten).

- In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) van 10 november 2005 is de wijze van toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht geoperationaliseerd, conform Besluit beroepsvereisten advocatuur, artikel 1 en Advocatenwet, artikel 2 en Besluit rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 38b lid 2 en Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 1d.
- Bij besluit van 18 september 2008 is de aansluiting van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de aan een universiteit verkregen graad Bachelor op het gebied van het recht geregeld.

- De wettelijke Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris zijn vastgesteld door de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie bij Koninklijk Besluit van 31 mei 1999 (Stb. 1999, 228).
- De Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs zijn vastgelegd in de Statuten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (art. 5, januari 2009).

Alle Nederlandse juridische wo-masteropleidingen beoordelen bij afstuderen of voldaan is aan de relevante beroepsvereisten. Bij een positief oordeel geven zij een verklaring Civiel Effect af.

Door de koppeling van de meeste opleidingen aan het Civiel Effect (waarvoor minimaal vereist is een vierjarige opleiding te weten een LL.B én een LL.M) is er tot op heden geen duidelijk identificeerbare arbeidsmarkt voor wo- LL.B's tot stand gekomen. Veruit de meeste studenten in de universitaire juridische opleidingen prefereren vanwege het civiel effect minimaal een LL.B én een LL.M of master. De arbeidsmarkt geeft momenteel ook de voorkeur aan 'volledig' afgestudeerde juristen, zodat faculteiten studenten er op wijzen dat het verstandig is de arbeidsmarkt niet te betreden met louter een bachelordiploma. De praktijk leert dat een masterdiploma een cruciaal vervolg vormt op de bachelorfase.

4.6. Eindkwalificaties van de opleidingen

Op basis van nationale en relevante internationale vergelijkingen van eindkwalificaties en in een poging een maximale aansluiting te realiseren op het beroepsveld, maakt iedere rechtswetenschappelijke opleiding keuzes bij het opstellen van de eindkwalificaties. Voor het volledige overzicht van eindkwalificaties wordt verwezen naar de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

Aan de basis van deze kwalificaties van de rechtswetenschappelijke opleidingen in Nederland ligt de vertaling van de algemene doelstellingen van de opleidingen op het gebied van kennis, inzicht, vaardigheden en attitude in eindkwalificaties. Bij deze eindkwalificaties wordt onderscheid gemaakt tussen algemene en vakspecifieke eindkwalificaties. Zie ook hiervoor de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

Kennis en inzicht

De afgestudeerde jurist beheerst de juridische kernleerstukken van de hoofdonderdelen van het Nederlands recht: privaatrecht, staats- en bestuursrecht, strafrecht, en internationaal en Europees recht. Dat geldt zowel voor de materiële als voor de formele aspecten, waarbij bij de studie van het nationale recht ook de Europees- en internationaalrechtelijke dimensie de vereiste aandacht hebben gekregen, voortbouwend op de kennis die in de bachelorfase is opgedaan. (NB: het vorenstaande richt zich primair op opleidingen die civiel effect beogen; waar dat niet het geval is kunnen er afwijkingen bestaan; daarvoor wordt naar de zelfstudies verwezen).

Parate kennis alleen is echter niet voldoende. De halfwaardetijd van juridische kennis wordt immers steeds korter. De eisen die aan juristen worden gesteld zijn daarom steeds flexibeler, actueler en meer divers. Faculteiten streven daarom naar werkelijk inzicht in het recht bij hun studenten, in een academische omgeving waarin de 'waarom-vragen' kunnen bloeien. Dat betekent dat naast de vorenbedoelde vakinhoudelijke kennis, methoden gedoceerd worden om de nieuwste relevante ontwikkelingen en veranderingen bij te houden. Inzicht in de grote juridische families (Common Law, Civil Law), in de historische en filosofische ontwikkeling van het recht en in de methode van rechtsvergelijking moeten geïntegreerd zijn in het

onderwijs. De afgestudeerde moet aldus in staat zijn om permanent zijn juridische kennis te actualiseren en zich eventueel op nieuwe terreinen te specialiseren. Het voorgaande veronderstelt een groeiende nadruk op het verwerven van academische vaardigheden van (levenlang) leren, het verwerven van een internationale attitude, het vertalen van maatschappelijke vraagstukken, het reflecteren op het recht en het zoeken naar vragen en problemen, en naar antwoorden en oplossingen, het verwerven van analytisch vermogen en het aanleren van het vermogen kritisch te denken, schrijven en presenteren.

Vaardigheden

Essentieel is het vermogen om een juridische casus te kunnen formuleren en oplossen. Daartoe behoort het op adequate wijze kunnen verzamelen, verwerken en waarderen van de relevante feiten en het op een casus toepassen van rechtsregels. Vaardigheden die tijdens de opleiding verworven worden zijn: het opstellen van een probleemstelling en onderzoeksopzet; het analyseren van de relevante gegevens; het juiste gebruik van bronnen; het juridisch kunnen argumenteren en oordelen; helder en correct formuleren (mondeling en schriftelijk); het over de grenzen van het eigen specialisme en van het recht heen kunnen kijken; en onderzoeksvaardigheden.

Een jurist moet bovendien in staat zijn juridische kennis en een juridisch oordeel schriftelijk en mondeling aan vakgenoten en anderen over te dragen. De taal staat als werkinstrument van de jurist centraal. Een correcte, goede en heldere mondelinge en schriftelijke beheersing van de Nederlandse taal (of van de Engelse taal indien de voertaal van de opleiding Engelstalig is) is onontbeerlijk. Voorts mag kennis van de Engelse juridische terminologie in de huidige maatschappelijke context niet ontbreken.

Attitude

Tijdens de opleiding moet de aankomende jurist zich de rechtscultuur of de rechtsculturen eigen maken. Hij moet een beroepsethische houding ontwikkelen en zich ervan bewust zijn in welke maatschappelijke context het recht functioneert en wat, in samenhang daarmee, zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid is. Het onderwijs en de onderwijsomgeving moeten de student hierbij behulpzaam zijn. Het is essentieel bij de student een natuurlijke belangstelling te wekken en te stimuleren voor juridische vraagstukken en voor het juridisch denken, evenals voor de functie van het recht in de samenleving.

Samengevat

In de rechtswetenschappelijke opleidingen dient inzicht in de wezenlijke kenmerken van het recht centraal te staan:

- a. de maatschappelijke functie van het recht,
- b. de kernbegrippen, de voornaamste rechtsgebieden binnen het recht en het recht als samenhangend systeem,
- c. de grenzen van het recht, alsook de betrekkelijkheid ervan.

Met de opleidingen wordt beoogd:

- d. kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van het recht te verwerven, evenals algemene academische vaardigheden.
- e. waarbij het recht wordt beschouwd mede in zijn Europese, internationale, en rechtsvergelijkende context.

Voorts:

- f. Onder invloed van de voortschrijdende ontwikkelingen moet bij de doelstelling van de opleiding het accent niet alleen liggen op het verwerven van parate kennis, maar ook op

- het beheersen van de mogelijkheden tot kennisvergaring, kennisverwerking en kennistoepassing.
- g. Tevens mag verwacht worden dat faculteiten inspelen op de diverse niveaus van studenten door middel van extra begeleiding en mentoring enerzijds en anderzijds door talentbeleid voor excellente studenten.
  - h. Studenten ontwikkelen in hun opleiding de benodigde academische vaardigheden. Daaronder wordt in dit kader verstaan:
    - a. het ontwikkelen van competenties (kennis, inzicht, praktische vaardigheden en attitudes) ten aanzien van denken, handelen en communiceren;
    - b. het hanteren van een relevant wetenschappelijk instrumentarium;
    - c. wetenschappelijk communiceren;
    - d. het hanteren van specifieke kennis op het gebied van het recht in een bredere wetenschappelijke, historische, rechtsfilosofische, ethische en maatschappelijk-culturele context door middel van de inbedding daarvan in reguliere cursussen dan wel door het aanbieden van separate vakken;
    - e. het kritisch kunnen omgaan met rechtsregels en rechtspraak en het vermogen om nieuwe oplossingen te zoeken en te vinden;
    - f. het vermogen om nieuwe ontwikkelingen en nieuwe rechtsgebieden bij te houden en te exploreren; en
    - g. het weten omgaan met de toenemende Europeanisering en internationalisering van het recht.

De wo-bacheloropleiding heeft als belangrijkste doelstelling de voorbereiding op een wo-masteropleiding. De wo-bacheloropleiding bevat daartoe een samenstel van civiel effect vakken en een breed overzicht van het juridische domein, zodat studenten een basis kennis hebben van het recht; een en ander aangevuld met de juridische vaardigheden en academische attitude en vermogens.

Een juridische vervolgmaster bouwt hierop voort, in die zin dat daarmee kan worden opgeleid tot de traditionele beroepen, tot advanced masters, tot onderzoeker en tot andere beroepen die een academische achtergrond vereisen en daartoe een master verlangen waarin de academische vaardigheden en kunde en kennis zijn aangescherpt en een aantal kennisdomeinen op meer specialistisch niveau zijn beproefd.

Een aantal te accrediteren bachelor- en masteropleidingen hebben een meer multidisciplinaire inslag (recht en...). De doelstellingen van die opleiding zijn dan ook minder specifiek op het juridische beroepenveld gericht, zonder tevens uit te sluiten dat studenten toch de weg er naar weten te vinden. Deze opleidingen dienen dan ook beoordeeld te worden op wat zij beogen te doen, namelijk afgestudeerden te trainen in raakvlakken tussen een paar disciplines.

4.7. Beroepsvereisten

Beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht 'Civiel Effect'

In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid van 10 november 2005 is overeengekomen dat aan het masterdiploma het Civiel Effect verbonden kan worden (dat wil zeggen voldaan worden aan de beroepsvereisten voor toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht) als de student aan de volgende voorwaarden heeft voldaan:

- Aan het masterexamen is de graad Master of Laws (LL.M.) verbonden, en
- het behaalde bachelorexamen en het masterexamen omvatten gezamenlijk tenminste 200 EC juridische vakken, waarvan minimaal 60 op masterniveau, en
- het afsluitend examen getuigt van grondige kennis en inzicht in de volgende rechtsgebieden.

Voor advocaten

- het privaatrecht, met inbegrip van het burgerlijk procesrecht;
- het strafrecht, met inbegrip van het strafprocesrecht, en
- één van de volgende drie vakken: staatsrecht, bestuursrecht met inbegrip van het administratief procesrecht of belastingrecht.

Voor rechterlijke ambtenaren

- burgerlijk recht, met inbegrip van burgerlijk procesrecht;
- strafrecht, met inbegrip van strafprocesrecht;
- bestuursrecht, met inbegrip van bestuursprocesrecht;

Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie

Het besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris luidt als volgt :

Het in artikel 6, tweede lid, onderdeel a, van de Wet op het notarisambt bedoelde afsluitend examen op het gebied van het recht, dat met goed gevolg afgelegd moet worden om het beroep van kandidaat-notaris te kunnen uitoefenen, omvat de volgende onderdelen:

- a. grondige kennis van en inzicht in de volgende onderdelen van het burgerlijk recht - mede in hun onderlinge samenhang - :
  1. het personen- en familierecht, in het bijzonder het huwelijksvermogensrecht,
  2. het ondernemingsrecht, in het bijzonder het rechtspersonen- en vennootschapsrecht,
  3. het vermogensrecht,
  4. het recht met betrekking tot registergoederen,
  5. het erfrecht, en
  6. het internationaal privaatrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- b. grondige kennis van en inzicht in het executierecht alsmede kennis van en inzicht in het burgerlijk procesrecht, beslag- en faillissementsrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- c. grondige kennis van en inzicht in het belastingrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- d. kennis van en inzicht in het bestuursrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- e. grondige kennis van en inzicht in het recht met betrekking tot het notariaat, in het bijzonder de Wet op het notarisambt;
- f. kennis van en inzicht in bedrijfseconomie, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- g. schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid in de vorm van een scriptie of een andere gelijkwaardige, schriftelijke, onderzoeksprestatie op juridisch gebied.

Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs

Voor fiscale juristen brengt de doelstelling van de opleiding mee dat de verschillende fiscale heffingswetten, inclusief de formele, de internationale en Europese aspecten diepgaand en in evenwichtige mate aan de orde moeten komen. Daarnaast moeten de studenten kennis van de hoofdlijnen van het privaatrecht, bestuursrecht en de bedrijfseconomie in het curriculum verwerven. Aan sommige opleidingen belastingrecht is het Civiel Effect, in de zin van de zogenaamde ‘togaberoepen’) verbonden, aan andere niet. De Commissie van Beoordeling van de NOB heeft deze statutaire vereisten geoperationaliseerd aldus, dat voor toelating tot het lidmaatschap een aantal materiële eisen aan deze fiscale opleidingen zijn verbonden (zie: <http://www.nob.net/?q=node/107>): minimaal 52 EC dienen besteed te worden aan zuiver belastingrechtelijke vakken, waarvan tenminste 30 in de mastersfase; minimaal 9 EC worden besteed aan privaatrecht, en minimaal 9 EC aan economie.

Schakelprogramma hbo-rechten

Overigens zijn bij besluit van 18 september 2008 de beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht, en notaris gewijzigd in verband met de gelijkstelling in het kader van de vereisten voor toetreding tot gereguleerde juridische beroepen, van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de onderwijseenheden op het gebied van recht die worden aangeboden door een universiteit of de Open Universiteit met een totale studielast van ten minste 60 EC.

DEEL II: OPLEIDINGSRAPPORT

5. Rapport over de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid en de masteropleiding Rechtsgeleerdheid aan de Open Universiteit

Administratieve gegevens

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:

Naam opleiding:	Rechtsgeleerdheid
CROHO-nummer:	50700
Niveau:	bachelor
Oriëntatie:	wo
Studielast:	180 EC
Graad:	Bachelor of Laws
Variant(en):	deeltijd
Locatie(s):	Heerlen
Einddatum accreditatie:	14 november 2012

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid:

Naam opleiding:	Rechtsgeleerdheid
CROHO-nummer:	60084
Niveau:	master
Oriëntatie:	wo
Studielast:	60 EC
Graad:	Master of Laws
Variant(en):	deeltijd
Locatie(s):	Heerlen
Einddatum accreditatie:	14 november 2012

Het bezoek van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit Rechtswetenschappen van de Open Universiteit vond plaats op 10 en 11 februari 2011.

5.0. Structuur en organisatie van de faculteit

De Open Universiteit (OU) ontwikkelt, verzorgt en bevordert hoger onderwijs op de ‘tweede leerweg’ in ‘open’ modellen, in verwevenheid met onderzoek en uitgaande van de uiteenlopende leerbehoeften van mensen in hun levensloop en eisen van de kennissamenleving.

Naast de Faculteit Rechtswetenschappen in Heerlen en een aantal centrale serviceonderdelen, zijn er zestien studiecentra in Nederland en zes studiecentra in Vlaanderen en Brussel. Op deze plaatsen vindt contact tussen student en docent en de tentaminering plaats. Een deel van het facultaire personeel heeft daarom een studiecentrum als standplaats. Daarnaast is elke medewerker van het WP van de faculteit onderdeel van een van de drie capaciteitsgroepen, gevormd volgens een inhoudelijk indelingsprincipe: privaatrecht, staats- en bestuursrecht, en SIER (strafrecht & internationaal en Europees recht).

Aan de top van de OU staat een College van Bestuur (CvB). De verantwoordelijkheid voor onderwijs, onderzoek en beheer in de faculteit valt onder de verantwoordelijkheid van de decaan. Elke opleiding heeft verder een verantwoordelijke portefeuillehouder. Deze geeft leiding aan de organisatie en uitvoering van het programma van de opleiding. Het managementteam (MT) van de faculteit wordt gevormd door de portefeuillehouders, de decaan en de voorzitter van het projectteam Open Juridische Hogeschool. Het MT is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken in de faculteit en voor de voorbereiding van nieuw beleid. De faculteit groeit toe naar een situatie dat een vrijwel fulltime opleidingsdirecteur (waarvoor de werving reeds loopt) namens de decaan het bestuur van de opleidingen zal gaan uitvoeren en dat het MT gevormd zal worden door deze functionaris als portefeuillehouder onderwijs, met de decaan /portefeuillehouder onderzoek en een portefeuillehouder middelen.

Het MT van de faculteit treedt tevens op als commissie kwaliteitszorg. Na voltooiing van de voorgenomen wijziging in de facultaire onderwijssturing zal een afzonderlijke kwaliteitscommissie gevormd worden. De faculteit kent verder een Facultaire Opleidingscommissie Rechtswetenschappen, een eigen medezeggenschapsraad (MR) en de serviceafdelingen voor ICT, faciliteiten en het Onderwijs Service Centrum (OSC). Een belangrijk onderdeel van de universiteit is het CELSTEC, het Centre for Learning Sciences and Technologies, een gezaghebbend instituut op het terrein van onderwijskunde en onderwijstechnologie.

5.1. Het beoordelingskader

5.1.1. Doelstellingen opleiding

F1: Domeinspecifieke eisen

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en de beroepspraktijk gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk).

Beschrijving

De bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid hebben tot doel disciplinebekwame en maatschappelijk bekwame juristen op te leiden en te vormen, die een kritische, academische geest hebben, en in staat zijn om zelfstandig probleemsituaties te ontleden en tot een oplossing te brengen. De zelfstudie beschrijft dat zij daartoe analytisch, kritisch evaluatief, maar ook synthetisch moeten kunnen denken. Het wetenschappelijk niveau en de maatschappelijke relevantie van de opleiding moeten daarbij zijn gegarandeerd. Daarnaast moeten actuele ontwikkelingen in relatie tot hun maatschappelijke achtergrond en Europees en internationaal recht voldoende aandacht krijgen.

Deze doelstelling, aangevuld met de onder facet 3 beschreven oriëntatie van de opleiding, is vertaald naar specifieke eindkwalificaties voor beide opleidingen, die in Bijlage D zijn omschreven.

De opleidingen streven een goede afstemming met de arbeidsmarkt na door het onderhouden van contacten met voor de hand liggende beroepsorganisaties en werkgevers en het afnemend beroepenveld, onder meer door middel van geformaliseerde contacten, stages en 'career services'. Een internationale vergelijking van doelstellingen, niveau en oriëntatie van rechtswetenschappelijke opleidingen is, zoals nader wordt toegelicht in het domein specifiek referentiekader Rechtsgeleerdheid (zie hoofdstuk 4 in het algemeen deel van dit rapport), voorlopig niet mogelijk.

Oordeel

De commissie heeft de bachelor- en masteropleiding vergeleken met het domeinspecifiek referentiekader, dat is vastgesteld in het kader van de evaluaties van de opleidingen Rechtsgeleerdheid. In dit kader zijn de globale eisen van vakgenoten en het beroepenveld voor rechtswetenschappelijk onderwijs opgenomen. De commissie stelt vast dat de domeinspecifieke eisen, hoewel breed geformuleerd, een goed inzicht geven in de eisen die door vakgenoten en de beroepspraktijk worden gesteld en een goede basis vormen voor de eindkwalificaties.

De commissie heeft de eindkwalificaties van de opleidingen bestudeerd en stelt vast dat deze in voldoende mate aansluiten op het domeinspecifiek referentiekader. Hoewel de eindkwalificaties breed geformuleerd zijn, geven zij een duidelijk beeld van de opleidingen en de juridische en academische kennis en vaardigheden waarover afgestudeerden dienen te beschikken. De eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding bouwen duidelijk op elkaar voort en besteden aandacht aan de maatschappelijke context en het Europees en internationaal recht. Daarmee sluiten de eindkwalificaties volgens de commissie aan op de door de opleiding vastgestelde algemene doelstellingen.

De commissie komt op grond van bovenstaande tot het oordeel dat de eindkwalificaties van zowel de bacheloropleiding als de masteropleiding voldoen aan eisen die door vakgenoten en de beroepspraktijk daaraan worden gesteld.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F2: Niveau: Bachelor en Master

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij algemene, internationaal geaccepteerde beschrijvingen van de kwalificaties van een Bachelor of een Master.

Beschrijving

In de zelfstudie worden de eindkwalificaties van de opleidingen Rechtsgeleerdheid gekoppeld aan de in de Dublin-descriptoren beschreven kwalificaties van de bachelor- en masteropleiding. In tabel 1 wordt weergegeven welke verbanden de zelfstudie legt tussen de Dublin-descriptoren en de in Bijlage D beschreven eindkwalificaties.

Dublin-descriptor	Eindkwalificaties bacheloropleiding	Eindkwalificaties masteropleiding
Kennis en inzicht	1,2	1,2
Toepassen kennis en inzicht	3,4	3,4,5
Oordeelsvorming	5,6,7	6,7
Communicatie	8,9,10	8,9
Leervaardigheden	11,12	10,11

Tabel 1. *Dublin-descriptoren en eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding*

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding bestudeerd. Zij heeft vastgesteld dat de eindkwalificaties in voldoende mate aansluiten bij de Dublin-descriptoren en kan zich vinden in de relatie tussen de eindkwalificaties en de Dublin-descriptoren die in de zelfstudie wordt uitgewerkt. Zij stelt tevens vast dat de eindkwalificaties het niveau van de opleidingen adequaat weerspiegelen. Zo wordt van bachelorstudenten onder andere verwacht dat zij in staat zijn juridische begrippen en leerstukken tegen een historische of maatschappelijke achtergrond te plaatsen (eindkwalificatie 4). Van

masterstudenten wordt bijvoorbeeld verwacht dat zij een gefundeerde positie innemen in een maatschappelijk juridisch debat en een bijdrage leveren aan de rechtsvorming (eindkwalificatie 7). Deze opbouw in moeilijkheidsgraad en daarmee het verschil in niveau tussen de bachelor- en masteropleiding is tijdens de visitatie bevestigd door studenten die zowel de bacheloropleiding als de masteropleiding hebben gevolgd. De commissie is daarom van oordeel dat de opleidingen voldoen aan het criterium dat betrekking heeft op het niveau.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie heeft vastgesteld dat de Dublin-descriptor met betrekking tot kennis en inzicht bijvoorbeeld is terug te zien in eindkwalificatie 2, waar van een afgestudeerde wordt verwacht dat deze basaal inzicht heeft in het karakter van wetenschapsbeoefening en in de eigenheid van de rechtswetenschap daarin. De Dublin-descriptor inzake het toepassen van kennis en inzicht komt onder andere terug in eindkwalificatie 3, waar wordt gesteld dat afgestudeerden in staat zijn om uit een feitencomplex de juridisch relevante feiten en handelingen te selecteren. De Dublin-descriptor met betrekking tot oordeelsvorming is onder andere terug te zien in eindkwalificatie 7, die betrekking heeft op het vormen van een oordeel over en actueel juridisch thema of leerstuk. De Dublin-descriptor betreffende communicatie komt tot uiting in eindkwalificatie 9: 'de afgestudeerde is in staat informatie en oplossingen mondeling te communiceren met niet-specialisten'. De Dublin-descriptor met betrekking tot leervaardigheden is bijvoorbeeld terug te zien in eindkwalificatie 11, waar van afgestudeerden wordt verwacht dat deze in staat zijn om het eigen leerproces te sturen en te plannen en te reflecteren op de gemaakte keuzes. Ook van de niet genoemde eindkwalificaties heeft de commissie vastgesteld dat deze aansluiten bij de betreffende Dublin-descriptoren.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie heeft vastgesteld dat de Dublin-descriptor met betrekking tot kennis en inzicht weerspiegeld wordt door bijvoorbeeld eindkwalificatie 2, de afgestudeerde is in staat en gewend om over de grenzen van de rechtsgebieden en van het nationale recht heen te denken. De Dublin-descriptor met betrekking tot het toepassen van kennis is bijvoorbeeld terug te zien in eindkwalificatie 4, waar van een afgestudeerde wordt verwacht dat deze in staat is om op een creatieve wijze nieuwe oplossingen te bieden voor gesignaleerde problemen op het niveau van een beginnende professional. De Dublin-descriptor met betrekking tot oordeelsvorming is onder andere terug te zien in eindkwalificatie 6, waarbij van een afgestudeerde wordt verwacht dat deze in staat is om zelfstandig een juridisch betoog op te bouwen of te analyseren op het niveau van een beginnende professional. De Dublin-descriptor betreffende communicatie komt tot uiting in eindkwalificatie 9: 'de afgestudeerde is in staat de resultaten van eigen of andermans onderzoek te presenteren aan een publiek van leken'. De Dublin-descriptor met betrekking tot leervaardigheden is bijvoorbeeld terug te zien in eindkwalificatie 11: 'de afgestudeerde kan zelfstandig vakliteratuur, jurisprudentie, wet- en regelgeving begrijpen, interpreteren en toepassen'. Ook van de niet genoemde eindkwalificaties heeft de commissie vastgesteld dat deze aansluiten bij de betreffende Dublin-descriptoren.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F3: Oriëntatie WO:

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de volgende beschrijvingen van een Bachelor en een Master:

- De eindkwalificaties zijn ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en voor daarvoor in aanmerking komende opleidingen de relevante praktijk in het toekomstige beroepenveld.
- Een WO-bachelor heeft de kwalificaties voor toegang tot tenminste één verdere WO-studie op masterniveau en eventueel voor het betreden van de arbeidsmarkt.
- Een WO-master heeft de kwalificaties om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten of multi- en interdisciplinaire vraagstukken op te lossen in een beroepspraktijk waarvoor een WO-opleiding vereist is of dienstig is.

Beschrijving

Uit de zelfstudie blijkt dat veel studenten van de OU al werkzaam zijn in een relevante beroepspraktijk, soms in een (semi-)juridische omgeving. Voor studenten is het verbeteren van beroepsmogelijkheden binnen een bestaande werkkring vaak een belangrijk studiemotief. Volgens de zelfstudie voldoen studenten na het afronden van de bachelor- en de masteropleiding Rechtsgeleerdheid in elk geval aan de vereisten voor het civiel effect. Voor de traditionele juridische beroepen en de advocatuur zijn vervolgens nog postinitiële beroepsopleidingen vereist. Afgestudeerden dienen naast de traditionele juridische beroepen ook inzetbaar te zijn in uiteenlopende andere (juridische) functies op academisch niveau. Ook moeten zij zijn toegerust om toegelaten te kunnen worden tot een promotietraject, zowel via een research master als via een andere ‘gewone’ academische master.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Omdat de meeste studenten doorstromen naar een masteropleiding is er nog geen duidelijk identificeerbare arbeidsmarkt tot stand gekomen. Wel lijken werkgevers een sterke voorkeur voor ‘volledig’ afgestudeerde juristen te hebben. De praktijk leert dat een masterdiploma een cruciaal vervolg vormt op de bachelorfase, ook voor de OU-student.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De opleiding richt zich niet op het afleveren van hooggespecialiseerde professionals in het beroepenveld, zij het dat een aanvulling van het curriculum met aanschuiwonderwijs in een aantal gevallen voorziet. Volgens de zelfstudie is een groot aantal studenten reeds werkzaam in een specialisme en beter gediend met een algemene versterking van hun competenties op masterniveau dan met nog meer specialistische kennis. Op de vraag naar academisch geschoolde generalisten, in het bijzonder voor de eerstelijns advisering en beleidsvoorbereiding en overigens op een veelheid aan plaatsen in de arbeidsmarkt, kan worden ingespeeld met de slechts in lichte mate gespecialiseerde masteropleiding.

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding bestudeerd vanuit het perspectief van oriëntatie. Zij stelt vast dat de eindkwalificaties van de opleidingen in voldoende mate zijn ontleend aan de eisen van de internationale wetenschapsbeoefening en aansluiten op de relevante beroepspraktijk (zie facet 1).

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie heeft aan de hand van de gesprekken die zij gevoerd heeft tijdens de visitatie vastgesteld dat aspecten van wetenschappelijke vorming sterker zijn benadrukt in de eindkwalificaties (en de uitwerking hiervan in het programma) dan voorheen. De commissie concludeert dat de eindkwalificaties op dit moment voldoende academisch zijn georiënteerd en expliciet verwijzen naar aspecten van wetenschappelijke vorming, zoals het in staat zijn om een oordeel te vormen over en actueel juridisch thema of leerstuk (eindkwalificatie 7), en op een effectieve en efficiënte manier informatie te verzamelen uit juridische bronnen (eindkwalificatie 8).

De commissie stelt vast dat afgestudeerden beschikken over de kwalificaties voor toegang tot een vervolgopleiding. Zij heeft tevens vastgesteld dat bachelorstudenten over voldoende kennis, vaardigheden en inzicht beschikken om door te stromen naar de masteropleiding Rechtsgeleerdheid.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie concludeert dat de eindkwalificaties van de masteropleiding academisch zijn georiënteerd en expliciet verwijzen naar aspecten van wetenschappelijke vorming, zoals het in staat zijn om zelfstandig rechtswetenschappelijk onderzoek van enige omvang op academisch niveau voorbereiden en uitvoeren (eindkwalificatie 5) en het zelfstandig een juridisch betoog opbouwen of analyseren op het niveau van een beginnende professional (eindkwalificatie 4). Daarnaast stelt de commissie vast dat de masteropleiding studenten kwalificaties geeft om zelf wetenschappelijk onderzoek te verrichten en multi- en interdisciplinaire vraagstukken binnen het toepassingsgebied op te lossen. Afgestudeerden hebben toegang tot een promotietraject.

De commissie staat positief tegenover de keuze voor een generalistische masteropleiding. Zij sluit zich aan bij de argumentatie van de faculteit, dat deze oriëntatie past bij het karakter van de universiteit en bij de wensen van instromende studenten en de arbeidsmarkt waarin zij zich bevinden.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende.

5.1.2. Programma

Beschrijving van de programma's

In de zelfstudie wordt beschreven dat het onderwijsconcept geschikt is voor deeltijdstudenten: open, flexibel en modulair. De cursussen vormen allemaal onderdeel van de opleidingen, maar worden (met een paar uitzonderingen) ook als losse onderwijseenheid aangeboden. Er zijn dus 'losse cursisten' en opleidingsstudenten. Er worden aan de vrijheid in de studieorganisatie duidelijke grenzen gesteld. De meeste studenten volgen de door de faculteit geadviseerde opleidinglijn.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De bacheloropleiding kenmerkt zich door een algemene, brede vorming. De opleiding heeft een omvang van 42 modulen en bestaat uit twee fasen: de propedeuse (14 modulen) met een inleidend karakter, en de postpropedeuse (28 modulen) die zorgt voor verdieping van kennis en inzicht (zie Bijlage E). De student begint de propedeuse met de inleidende 'Basiscursus recht' en volgt vervolgens de overige modulen die een inleiding van de verschillende rechtsgebieden geven. In de postpropedeutische fase leert de student juridische problemen uit de diverse rechtsgebieden op te lossen en het antwoord juridisch correct te formuleren. De vrije ruimte binnen de bacheloropleiding bestaat uit vijf modulen en kan ingevuld worden met cursussen gekozen uit het totale cursusaanbod van de OU of met juridische cursussen (op bachelorniveau). De bachelorfase sluit af met een verplicht 'Integratiepracticum', waarbij de

verschillende juridische vaardigheden binnen diverse rechtsgebieden geïntegreerd aan bod komen.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De (zelfstandige) masteropleiding bestaat uit 14 modulen, waarvan zes keuzemodulen, en wordt afgesloten met een getuigschrift (Zie Bijlage E). Voltooiing van deze opleiding geeft recht op het diploma master Rechtsgeleerdheid. De masteropleiding biedt op dit moment de mogelijkheid om in beperkte mate te specialiseren door te kiezen voor twee uit vier rechtsgebieden. De verplichte vakken voor de vier rechtsgebieden zijn:

- Staats- en bestuursrecht: Regelgeving (twee modulen);
- Privaatrecht: Europees privaatrecht (twee modulen);
- Strafrecht: Internationaal strafrecht in Europa (een module) met Detentierecht (een module);
- Internationaal recht: Internationaal recht (twee modulen).

Uit de overige keuzevakken dienen zes modulen te worden gekozen. De keuzevakfase is daarbij min of meer ‘vrij’, maar toch ingegeven door aandacht voor de hoofdvakken. Dit kan worden onderbouwd door een clustering van de vrije keuzevakken. De onderzoeksgemeenschap geldt verplicht voor alle masterstudenten, en bevat Voorbereiding onderzoek (één module) en de scriptie (drie modulen).

F4: Eisen WO

Het programma sluit aan bij de volgende criteria voor het programma van een HBO- of een WO-opleiding:

- Kennisontwikkeling door studenten vindt plaats in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek binnen relevante disciplines.
- Het programma sluit aan bij ontwikkelingen in de relevante wetenschappelijke discipline(s) door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën.
- Het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek.
- Bij daarvoor in aanmerking komende opleidingen heeft het programma aantoonbare verbanden met de actuele praktijk van de relevante beroepen.

Beschrijving

Volgens de zelfstudie wordt onderzoek in onderwijs geïntegreerd. Docenten zoeken bewust de discussie over leerstukken en actuele ontwikkelingen in de interactie met studenten tijdens de begeleidingsbijeenkomsten. Deze bijeenkomsten vinden plaats in de studiecentra en op de discussielijsten per cursus op Studinet. Ook worden nieuwe onderzoeksinzichten verwerkt in het cursusmateriaal dat bestaat uit wetenschappelijke studieboeken aangevuld met recente artikelen. Docenten ontwerpen studieopdrachten bij thema's die aansluiten bij het lopende juridische debat dan wel bij thema's waarbij de docenten zelf als onderzoeker betrokken zijn.

Voorbeelden van een directe verbinding tussen onderzoek en onderwijs zijn de cursussen: Voorbereiding onderzoek, Europees privaatrecht, Consumentenrecht en Juridische aspecten. In deze cursussen dienen studenten opdrachten te vervullen en een scriptie te schrijven op het specifieke terrein waarin de faculteit eigen onderzoek verricht. Daarnaast is discussie met promovendi mogelijk in de onderzoeksbijeenkomst ‘work in progress’ en zijn er open colleges en lezingen die gevolgd kunnen worden.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De relatie met de wetenschapsbeoefening wordt in de bacheloropleiding op drie manieren gelegd. In de eerste plaats bestaat de opleiding voor een substantieel deel (94.6 EC) uit een brede behandeling van de klassieke hoofdvakken van het Nederlands recht, waarbij veel aandacht bestaat voor de dogmatiek en de systematiek van de verschillende rechtsgebieden

binnen de rechtsgeleerdheid. In de tweede plaats zijn er vier verplichte vakken op het gebied van de metajuridica, met uitdrukkelijke aandacht voor de grondslagen, de historie en de maatschappelijke werking van het recht en de rechtsgeleerdheid. Tenslotte doen alle studenten het vak Academische vaardigheden en schrijven zij een bacheloressay op wetenschappelijk niveau.

In de lijn van de juridische vaardigheden zijn er twee cursussen die studenten leren kennis en inzichten toe te passen in een concrete casus. In de cursus Juridische gespreksvaardigheden leren studenten juridische gesprekken te voeren met niet-juristen. Het bachelorprogramma sluit af met het 'Integratiepracticum', een oefenrechtbank waarin de student de rol moet vervullen van een juridische professional, mede onder supervisie van externe juridische professionals.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De masteropleiding omvat een aanbod aan vakken dat aansluit bij de wetenschappelijke oriëntatie van de staf en waarbij een interactieve wijze van kennisneming van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek centraal staat. Studenten beginnen het programma met een gebonden keuzemogelijkheid, waarbij cursussen aan bod komen die in sterke mate gericht zijn op het verwerven van onderzoeksvaardigheden, zoals het al dan niet groepsgewijs schrijven en verdedigen van papers. In de laatste cursus, Voorbereiding onderzoek, maken studenten kennis met het wetenschappelijk onderzoek van de docenten in de master of van promovendi in de faculteit. Zij schrijven onder begeleiding van de desbetreffende onderzoeker een paper over een vooraf opgesteld thema en verdedigen deze ten overstaan van de wetenschappelijke staf en medecursisten. De cursus geldt tevens als voorbereiding op het scriptietraject.

Het programma streeft naar aansluiting op de beroepspraktijk, hetgeen onder meer tot uiting komt door de keuze van de vakken en de beroepsgerichte achtergrond van docenten. Met name de cursussen Arbeidsovereenkomstenrecht, Rechten van intellectuele eigendom, Faillissementsrecht en Belastingrecht hebben een sterke oriëntatie op grondige kennis van de stand van de wetenschap op de desbetreffende gebieden, waarbij tevens uitdrukkelijk wordt aangesloten bij de beroepspraktijk die gericht is op deze rechtsgebieden.

Oordeel

De commissie heeft de programma's van de bachelor- en masteropleiding bestudeerd vanuit het perspectief van de eisen die aan een wetenschappelijke opleiding worden gesteld. De commissie heeft opgemerkt dat de faculteit verbeteringen heeft gerealiseerd op het terrein van eigen wetenschappelijk onderzoek naar aanleiding van de aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie (zie facet 12), en heeft hier waardering voor. Zij concludeert dat de faculteit er in slaagt om onderzoek in het onderwijs te integreren, bijvoorbeeld door opdrachten die studenten in de module Voorbereiding onderzoek uitvoeren, te koppelen aan onderzoek dat door medewerkers zelf wordt uitgevoerd.

Zoals onder facet 12 verder wordt toegelicht, stelt de commissie vast dat het onderzoeksprogramma van de faculteit nog in een opstartende fase is. Dit heeft vanzelfsprekend consequenties voor de mate waarin eigen onderzoek in het onderwijs tot uitdrukking komt. De commissie heeft er vertrouwen in dat de faculteit in staat is om de start die nu gemaakt is bij het vormen van een academische gemeenschap door te zetten en adviseert de faculteit dan ook hier expliciet aandacht aan te besteden. Hierdoor zal de integratie tussen onderzoek en onderwijs nog verder verstevigd worden.

Ook wat betreft het waarborgen van de ontwikkeling van academische vaardigheden binnen de programma's heeft de commissie een aanzienlijke verbetering geconstateerd. De commissie is onder de indruk van de wijze waarop de opleidingen er in slagen om vaardighedenonderwijs duidelijk terug te laten komen in de programma's, terwijl de universiteit het concept van afstandsleren hanteert. Zo komt het ontwikkelen van mondelinge vaardigheden in verschillende modules aan bod, bijvoorbeeld in de Oefenrechtbank.

Als laatste bevestigden studenten tijdens de visitatie dat zij gedurende zowel de bachelor- als de masteropleiding in voldoende mate worden voorbereid op het schrijven van een essay of een scriptie. Aan de hand van de scripties die de commissie beoordeeld heeft, heeft zij vast kunnen stellen dat het programma zo is ingericht dat studenten over ruim voldoende (actuele) academische kennis en vaardigheden beschikken om het beoogde wetenschappelijke eindniveau te realiseren (zie facet 20). De commissie komt daarmee tot het oordeel dat de bacheloropleiding en de masteropleiding voldoen aan de eisen die worden gesteld aan dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F5: Relatie tussen doelstellingen en inhoud programma

Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties, qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma.

De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

Beschrijving

Volgens de zelfstudie doelen de opleidingen er op dat de student enerzijds voldoende kennis van een vak kan verwerven en anderzijds vaardigheden kan aanleren waarmee het recht actief kan worden toegepast. Voor elk van de cursussen zijn daarom eindkwalificaties en leerdoelen geformuleerd. Elke cursus draagt bij aan de door de faculteit geformuleerde eindkwalificaties van de opleiding. Daarnaast dragen clusters van aan elkaar verwante cursussen, in hun onderlinge samenhang, bij aan de eindkwalificaties.

Zoals beschreven onder facet 18, heeft de faculteit besloten een hoogleraar Europees recht te aan te stellen, verantwoordelijk voor de (her)introdactie van een cursus in de bacheloropleiding op het terrein van Europees recht.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Binnen de bacheloropleiding dragen de cursussen Inleiding privaatrecht, Overeenkomstenrecht, Aansprakelijkheidsrecht, Goederenrecht en Juridische vaardigheden bij aan de kennis en inzicht van de student in het vermogensrecht maar ook aan het vermogen om dit deel van het recht toe te passen in concrete context. Datzelfde geldt voor de strafrechtelijke en de staats- en bestuursrechtelijke lijn. Daarnaast kunnen binnen de opleiding competentielijnen worden onderscheiden die zich richten op meer specifieke eindtermen van de opleiding, zoals de eis dat de student een juridische casus kan ontleden en kan analyseren. Tevens is er een competentielijn gericht op het opdoen van vaardigheden. In dit verband kan worden gewezen op de vaardighedencursussen zoals Juridische (gespreks)vaardigheden en Academische vaardigheden, in samenhang met de cursussen Overeenkomstenrecht, Materieel strafrecht, Constitutioneel recht en Bestuursrecht. Deze competentielijn wordt afgesloten met het vak Integratiepracticum.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

Kennis en inzicht wordt in de masteropleiding onder andere verworven in de hoofdvakken (zie beschrijving curriculum). De cursus Regelgeving is daarbij gericht op het nationale wetgevingsproces met inachtneming van Europese invloeden; de overige cursussen zijn grensoverschrijdend. Deze hoofdvakken zijn ook gericht op het toepassen van kennis en inzicht, en daarmee op de dogmatische aanpak van juridische problemen. De gebonden keuzemodulen eisen van studenten dat zij op een creatieve wijze de gesignaleerde problemen in onderlinge samenhang oplossen en verplichten studenten tot zelfstandige wetenschappelijke verrichtingen op academisch niveau (papers, verdediging). Ook worden studenten getoetst op communicatieve vaardigheden, bijvoorbeeld doordat zij papers en hun scriptie individueel of in groepen verdedigen voor medestudenten en wetenschappelijke staf. De opbouw van de vakken kent een voor de OU kenmerkende zelfsturing, waardoor leervaardigheden getraind worden.

Oordeel

De commissie concludeert dat de programma's evenwichtig zijn opgesteld gekeken naar de geformuleerde eindkwalificaties. Wel stelt zij dat er meer aandacht zou moeten zijn voor Internationaal en Europees recht in de curricula, met name in de bacheloropleiding. De commissie heeft dan ook met waardering kennis genomen van de aanstelling van een hoogleraar Europees recht en het opzetten van een specifieke module Europees recht, die sinds 2011 deel uitmaakt van de bacheloropleiding.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Volgens de commissie heeft de bacheloropleiding de opbouw en structuur van de vakken en de competentielijnen duidelijk in kaart gebracht en sluiten deze aan op de geformuleerde eindkwalificaties en daarmee op de domeinspecifieke eisen. De eindkwalificaties met betrekking tot het opdoen van kennis (1 en 2) en het toepassen ervan (3 en 4) komen aan bod binnen cursussen als Inleiding privaatrecht, Overeenkomstenrecht, Aansprakelijkheidsrecht, Goederenrecht en Juridische vaardigheden, aangevuld met de strafrechtelijke en de staats- en bestuursrechtelijke competentielijn. De focus op eindkwalificaties met betrekking tot oordeelsvorming (5, 6 en 7) en communicatie (8,9 en 10) is volgens de commissie duidelijk terug te vinden in het programma en binnen elk van de cursussen, zo wordt van studenten geëist dat zij in staat zijn om te debatteren. Leervaardigheden (eindkwalificaties 11 en 12) worden tijdens alle cursussen getraind, aangezien het zelfstandig leren een grote rol speelt. Daarnaast stelt de commissie vast dat er een competentielijn vaardigheden binnen het programma is, waarin het opdoen van academische vaardigheden voldoende aan bod komt. Tijdens het afsluitende 'Integratiepracticum', aan het einde van het derde studiejaar, worden alle eindkwalificaties getoetst.

De commissie adviseert om de module 'Rechtsfilosofie' op een ander moment in de opleiding te programmeren. Deze is nu in een redelijk vroeg stadium van de bacheloropleiding geprogrammeerd. Wanneer de module later in het curriculum zou worden aangeboden, zouden studenten op dat moment meer kennis en vaardigheden verworven hebben, zodat zij beter staat in zijn om de inhoud van de module in de context van het recht te plaatsen.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie oordeelt dat het masterprogramma een adequate concretisering is van de eindkwalificaties. Zij stelt vast dat eindkwalificaties met betrekking tot kennis en inzicht (1 en 2) en het toepassen daarvan (3, 4 en 5) voldoende tot uiting komen in het verplichte keuzegedeelte. Er wordt hierbij van studenten verwacht dat zij over de toepassing van kennis zowel mondeling als schriftelijk communiceren (eindkwalificatie 8 en 9), waarbij het oordeel

van de student op een wetenschappelijk onderbouwde wijze verwerkt dient te worden (eindkwalificatie 6 en 7). Het zelfstuderende karakter van de OU waarborgt ten slotte het opdoen van leervaardigheden.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F6: Samenhang programma

Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend studieprogramma.

Beschrijving

In de zelfstudie wordt beschreven dat studenten vrijheid hebben bij het organiseren van hun studie, maar dat er ook voorschriften zijn over de volgorde van het doorlopen van de modules. Zo kunnen studenten niet met hun scriptie beginnen voordat zij goedkeuring hebben voor het paper voor het vak Voorbereiding onderzoek. Daarnaast is een voorkeursvolgorde voor het bestuderen van de cursussen vastgelegd. Bij het samenstellen hiervan is gestreefd naar een evenwichtige spreiding van studielast, onderwijscontacturen, tentamens en opdrachten, van diverse toetsvormen inhoudelijke afstemming van de afzonderlijke studieonderdelen en aansluiting van studieonderdelen bij het voorkennisniveau van studenten. Ook de kleine staf en bescheiden staf-studentratio draagt daarnaast volgens de zelfstudie bij aan de samenhang, omdat dezelfde docenten vaak verantwoordelijk zijn voor meerdere modules.

Tijdens de visitatie gaven studenten van zowel de bachelor- als de masteropleiding aan dat zij samenhang ervaren in de curricula. Zij gaven aan dat zij eerst kennis en vaardigheden opdoen met betrekking tot de basis van het recht. Vervolgens vindt verdieping plaats waarbij wordt terugverwezen naar en voortgebouwd op deze basiskennis en vaardigheden. Ook wordt er binnen de modules verwezen naar de verschillende gebieden van de Rechtsgeleerdheid.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De structuur van het bachelorprogramma wordt gevormd door vier concentrische cirkels en zes leerlijnen: Privaatrecht, Strafrecht, Staats- en bestuursrecht, Internationaal en Europees recht, Metajuridica, en Vaardigheden. Alle leerlijnen beginnen in de Basis cursus recht, lopen vervolgens uiteen en komen weer samen in het Integratiepracticum. De binnenste ring van de vier concentrische cirkels bestaat uit de kennismaking met het recht (de Basis cursus), inclusief juridische- en studievaardigheden. De tweede ring wordt gevormd door het inleidende onderwijs op alle hoofdgebieden van het Nederlandse en internationale recht. De derde ring wordt gevormd door verdiepend onderwijs op alle hoofdterreinen van het recht, de juridische vaardigheden en de metajuridica. Ten slotte bevat de vierde ring een aantal keuzevakken en het Integratiepracticum. Dit deel van het onderwijs is gericht op integratie alsmede verdieping van eerder verworven kennis en vaardigheden.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

Tijdens de visitatie is naar voren gekomen dat de faculteit worstelt met de uitwerking van de onder facet 3 beschreven profilering van de masteropleiding, omdat het programma zoals het nu is opgezet zowel breed is als specialisaties bevat.

In de zelfstudie wordt beschreven dat het programma, ondanks de specialisaties, samenhangend is. De kern van de masteropleiding wordt gevormd door de koppeling die in het programma is aangebracht (inhoudelijk) tussen de gebonden keuzeblokken. De keuzevakken maken allemaal inhoudelijk onderdeel uit van het facultaire

onderzoeksprogramma, dat uitdrukkelijk samenbindend en niet sectiegebonden is geclusterd rond het thema: ‘kennis en verantwoordelijkheid in het recht’.

In de beperkte keuzevakfase houden alle vakken direct verband met de hoofdvakken van het Nederlands recht. Voor de keuze in deze vrije fase gelden voor het merendeel ingangseisen of wordt bepaalde voorkennis aangeraden. Voor een aantal cursussen is voor inschrijving toestemming van de examinerator vereist. Er wordt tevens gestreefd naar opbouw van het vaardigheidstraject. Studenten beginnen met een gebonden keuzemogelijkheid, waarbij telkens cursussen aan bod komen die in sterke mate gericht zijn op het verwerven van onderzoeksvaardigheden. De opleiding wordt afgesloten met een scriptie, waarop studenten worden voorbereid met het vak Voorbereiding onderzoek.

Oordeel

De commissie heeft bestudeerd of de studenten inhoudelijk samenhangende programma's volgen. Daarbij heeft zij gelet op de manier waarop samenhang is gerealiseerd op vak- en programmaniveau. De commissie concludeert dat zowel in de bacheloropleiding als in de masteropleiding sprake is van een samenhangend curriculum en dat dit ook zo door studenten wordt ervaren.

Docenten verzorgen onderwijs op verschillende locaties en in verschillende stadia van de opleidingen. De commissie stelt dat het daarom cruciaal is dat zij hun onderwijs regelmatig inhoudelijk en procesmatig afstemmen. Tijdens de visitatie heeft de commissie vastgesteld dat vaak informeel overleg plaats vindt binnen vaksecties, waarbij de kleinschaligheid van de faculteit zorgt voor korte lijnen en open onderlinge verhoudingen. Hoewel deze informele wijze van afstemming binnen vaksecties lijkt te werken, signaleert de commissie dat verbetering mogelijk is wat betreft de afstemming tussen vaksecties, dus op curriculumniveau. Dit kan bereikt worden door naast informele afstemming ook aandacht te besteden aan gestructureerd toezicht op en gecontroleerde sturing van de vertaling van de eindkwalificaties binnen de programma's en de samenhang daartussen. De commissie adviseert daarom om initiatieven die bestaan en de opties die er zijn om communicatie tussen docenten van verschillende secties te bevorderen, zoals virtuele overleggen, verder te ontwikkelen en structureel te implementeren. De onderwijsdirecteur zou hierin een centrale rol kunnen spelen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Het advies van de commissie met betrekking tot gestructureerde sturing en afstemming tussen docenten heeft ook betrekking op het vaardighedenonderwijs. Hoewel de vaardighedenlijn goed uitgedacht is en vaardigheden voldoende aan bod komen in het onderwijs, zou het verband tussen verschillende cursussen duidelijker zichtbaar gemaakt kunnen worden voor studenten en docenten. Hoewel de vaardighedenlijn een aantal maal per jaar wordt afgestemd, lijken docenten niet voldoende op de hoogte van de invulling die door andere docenten wordt gegeven aan vaardigheidsmodulen waarbij zijzelf niet betrokken zijn.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie adviseert om de keuze voor een generalistische masteropleiding nog duidelijker door te trekken in de uitwerking daarvan. Dit zou gerealiseerd kunnen worden door een verdieping van elk van de modulen gekoppeld aan het vereiste civiel effect verplicht te stellen in de masterfase. Deze uitwerking past beter bij het concept van de universiteit dan een uitwerking in vier specialisaties, omdat de aantallen studenten klein zijn en er geen sprake is van cohorten. Bovendien zou de universiteit hierdoor een unieke masteropleiding in Nederland aanbieden. In aanvulling op de generalistische masteropleiding biedt de faculteit

volgens de commissie een voldoende breed pakket met keuzemodulen aan. Hierdoor blijft het onderwijs aantrekkelijk voor studenten met verschillende interesses, planningen en werkzaamheden: de doelgroep van deze universiteit.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F7: Studielast

Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

Beschrijving

Specifiek voor de OU is dat studenten over het algemeen in deeltijd studeren. Hoewel de opleidingen daardoor zelden in de nominale studietijd voltooid worden, kennen zij een nominale studieduur en -last van respectievelijk drie (bacheloropleiding) en één jaar (masteropleiding). Het model met begeleide zelfstudie is speciaal ontwikkeld om zowel in een hoger als in een lager tempo het programma te doorlopen. Om organisatorische en inhoudelijke redenen is deze vrijheid in de praktijk nooit volledig. Veel cursussen kennen individuele tentamens die op elk gewenst moment kunnen worden afgelegd, maar evenveel cursussen kennen groepstentamens met vaste tentamendata. Bovendien blijft een eenmaal gekochte cursus niet onbeperkt geldig (vanwege actualisering) en betekent het olopende niveau van de cursussen binnen een opleiding dat een student beter niet van de adviesvolgorde kan afwijken.

Langs verscheidene wegen verkrijgt de faculteit inzicht in de studeerbaarheid van de programma's. In de eerste plaats wordt bij een nieuwe cursus door een beperkte groep studenten gerapporteerd over allerlei aspecten van de cursus, op basis waarvan de cursus indien nodig aangepast wordt. Daarnaast organiseert de OU systematisch evaluaties onder haar studenten op het niveau van de cursus en op een algemener niveau via een OU-brede halfjaarlijkse enquête. In 2010 zijn indicatoren vastgesteld waarmee de studeerbaarheid op cursusniveau geëxpliciteerd wordt, zoals het aantal studenten dat deelneemt aan een toets en slaagt alsmede het tentamenrendement. In de derde plaats ontvangen de individuele medewerkers die bij het onderwijs betrokken zijn ook individuele reacties van studenten. Gezien de studentaantallen zijn de lijnen doorgaans kort. Verder kunnen de studiebegeleiders gegevens over individuele studenten opvragen door middel van het Studiecentrum informatiesysteem (SCIS).

Wanneer een cursus in de opleiding een struikelblok voor de voortgang blijkt op te leveren, is het de eerste verantwoordelijkheid van de examinerator om oorzaken op te sporen en oplossingen aan te dragen. De capgroepvoorzitters c.q. leerstoelhouders en het MT controleren, ondersteunen en bewaken de studeerbaarheid op opleidingsniveau. De Commissie voor de Examens signaleert opvallende tentamenuitslagen, en neemt bij significant hoge of lage uitslagen actie. Ook kunnen studenten zelf online hun studievoortgang bewaken via 'studiepad' en 'studieplanner'.

Oordeel

De commissie is onder de indruk van de mogelijkheden die het concept van de Open Universiteit biedt voor studenten om zelf het studietempo te bepalen. Zij concludeert dat de opleidingen flexibel zijn opgezet, en daarom geschikt zijn voor zowel studenten die versneld willen studeren als studenten die in deeltijd willen studeren. Als gevolg van deze flexibiliteit en de grote verschillen in studietempo kan de studievoortgang van studenten alleen worden

beoordeeld in het licht van hun geplande tijdspad. Het is voor de commissie dan ook niet mogelijk om hier conclusies op te baseren. De commissie merkt wel op dat het voor de faculteit zelf ook een uitdaging is om de voortgang van individuele studenten te evalueren, en wijst daarom op het belang van een actief studenten volgsysteem, zoals verder beschreven wordt onder facet 16.

Een tweede gevolg van de flexibiliteit omtrent studietempo, is dat er geruime tijd kan zitten tussen het moment waarop studenten modules volgen en de opleiding afronden. Op dit moment is er een geldigheidsduur vastgesteld van twaalf jaar voor modules gekoppeld aan het civiel effect. De commissie adviseert om deze geldigheidsduur te verkorten en ook voor overige modules een limiet te stellen aan de geldigheid van behaalde resultaten. Zo wordt vermeden dat de kennis van studenten niet voldoende actueel is en wordt samenhang in het programma gewaarborgd, wat de kwaliteit van het onderwijs ten goede zal komen.

De commissie heeft tijdens de visitatie vast kunnen stellen dat studenten de studielast niet als te zwaar ervaren. Wanneer studenten eenmaal ‘opleidingsstudent’ zijn (zie facet 8), ervaren zij geen van de modules als struikelvak. Daarnaast heeft de commissie vastgesteld dat de studeerbaarheid van de modules afzonderlijk regelmatig wordt geëvalueerd en de module indien nodig wordt aangepast. De commissie concludeert dan ook dat de opleidingen over het algemeen goed studeerbaar zijn.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F8: Instroom

Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten:
WO-bachelor: VWO, HBO-propedeuse of daarmee vergelijkbare kwalificaties, blijkend uit toelatingsonderzoek.
WO-master: bachelor en eventueel (inhoudelijke) selectie.

Beschrijving

De OU hanteert een open inschrijfsysteem, waardoor iedereen van 18 jaar en ouder een (bachelor)cursus kan volgen. Dit brengt mee dat studenten over een sterk wisselend startniveau en voorkennis beschikken. Daarom wordt bij elke cursus de noodzakelijke/gewenste voorkennis vermeld. Waar nodig wordt verwezen naar onderdelen van de kennis die in eerdere cursussen aan bod zijn gekomen. Bovendien bieden de meeste cursussen facultatieve begeleidingsbijeenkomsten en faciliteren ze ook op die manier de compensatie van een mogelijk verschil in voorkennis: wie extra uitleg, oefening en verdere ondersteuning nodig heeft, gaat naar een bijeenkomst. De faculteit werkt in dit kader aan het ontwikkelen van voorkennistoetsen, zodat de student voor hij begint met een cursus het niveau van zijn voorkennis nauwkeurig kan bepalen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De bacheloropleiding gaat uit van de kennis en vaardigheden op vwo-niveau, ook al is een VWO-diploma formeel niet vereist voor toelating tot de opleiding. Via de kennismakingscursus Basiscursus recht ervaart de student het niveau van de opleiding, behalve als de student vrijstelling heeft voor deze cursus. De startcursus heeft een hoog selectief gehalte (het percentage studenten dat deelneemt aan een tentamen is ongeveer 30%), die van groot belang is voor het bewaken van de kwaliteit van de instroom. Studenten die slagen voor dit tentamen, gemiddeld 70%, worden geacht in staat te zijn de opleiding verder af te ronden. Degenen die slagen voor het tentamen en zich daarna ten minste voor één vervolgcursus inschrijven worden als instromers voor de opleiding beschouwd. Studenten die een volledige

opleiding willen volgen kunnen starten met een vrijstelling, als zij eerder een wo- of hbo-opleiding volgden. Elk vrijstellingsverzoek wordt door de facultaire toetsingscommissie afzonderlijk beoordeeld.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De Commissie voor de Examens, hiertoe gemandateerd door het College van Bestuur, beslist over de toelating tot de masteropleiding. Een afgeronde bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid van de OU biedt rechtstreeks toelating tot de wo-masteropleiding. Indien de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid aan een andere Nederlandse universiteit is behaald, wordt op basis van de bachelor-civiel-effectverklaring bepaald of er nog vakken en/of studiepunten behaald moeten worden voor het civiel effect. Verder kunnen studenten, al dan niet door middel van een schakelprogramma, worden toegelaten tot de masteropleiding op grond van: een propedeutisch examen behaald aan een Nederlandse wetenschappelijke opleiding op het gebied van het recht óf een door een instellingsbestuur afgegeven vrijstelling voor een propedeutisch examen op het gebied van het recht én de verklaring van dat instellingsbestuur dat na de propedeusefase tenminste 120 EC aan juridische vakken op wetenschappelijk niveau zijn behaald.

Studenten die beschikken over een getuigschrift van een door het NVAO geaccrediteerde opleiding hbo-rechten en die het eindcertificaat Schakelzone Recht kunnen overleggen, worden eveneens rechtstreeks toegelaten. Het aantal afgestudeerde hbo-rechtenstudenten dat toelating vraagt tot de masteropleiding is de afgelopen jaren sterk toegenomen. Dit leidde ertoe dat de faculteit met partners (waaronder de Universiteit Utrecht) een generieke schakelopleiding heeft opgezet: de Schakelzone.

Oordeel

De commissie heeft de opleidingen bestudeerd, waarbij gelet is op de aansluiting qua vorm en inhoud bij de kwalificaties van de instromende studenten en de toelatingseisen. De commissie concludeert dat de faculteit zich voldoende inzet om te waarborgen dat studenten die de gehele opleidingen volgen, over kwalificaties beschikken die aansluiten bij de vorm en inhoud van het programma. Er is een zorgvuldig vrijstellingenbeleid, met aandacht voor de persoonlijke vooropleidingkenmerken van de student. Zo wordt voor studenten individueel bekeken welke modules zij nog moeten volgen wanneer zij besluiten om niet alleen losse modules, maar de gehele opleiding af te ronden.

De commissie heeft geen informatie ontvangen die erop wijst dat de studenten niet over de kwalificaties beschikken die nodig zijn om het programma te volgen. Zij concludeert dat studenten met en ook zonder een vwo-diploma kunnen instromen in de bacheloropleiding en dat verschillende bacheloropleidingen toegang geven tot de masteropleiding. Naar aanleiding van de visitatie stelt de commissie vast dat veel bachelorstudenten na afstuderen een masteropleiding gaan volgen en in de meeste gevallen kiezen voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid aan de OU. De commissie heeft geconstateerd dat deze studenten tevreden zijn over de aansluiting tussen de bachelor- en masteropleiding en in de masteropleiding een hogere moeilijkheidsgraad herkennen.

Zoals uit de beschrijving van het curriculum blijkt, hanteert de faculteit een modulesysteem: de bacheloropleiding bestaat uit 42 modules, de masteropleiding uit 14 modules. De commissie stelt vast dat elke module hierdoor vergelijkbaar is met een studielast van iets meer dan 4 EC. Zij adviseert de opleidingen om het systeem zo in te richten dat elke module gekoppeld is aan een gangbaar aantal EC, zoals 5 of 6 EC. Op deze wijze zal de faculteit beter aansluiten op normen die gehanteerd worden door overige universiteiten, waardoor (ook

internationale) samenwerkingsmogelijkheden vergroot worden en discussie die zou kunnen ontstaan, bijvoorbeeld bij het wederzijds verlenen van vrijstellingen, vermeden kan worden. Studenten kunnen hierdoor gemakkelijker keuzevakken volgen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie heeft geconstateerd dat al in het beginstadium van de bacheloropleiding aandacht is voor het selecteren van een groep studenten die in staat is om de opleiding met goed gevolg af te ronden. Tijdens de visitatie is gesproken over de selectieve werking van de 'Basiscursus Recht'. De commissie heeft er begrip voor dat de universiteit bewust kiest voor een relatief hoog instapniveau, omdat hierdoor studenten die de studie niet aan kunnen, maar zich als gevolg van het open inschrijfsysteem toch aanmelden, zullen afhaken. Wel adviseert zij om de keuze voor het handboek dat in de 'Basiscursus Recht' wordt gebruikt, dat van een vrij hoog abstractieniveau is, te heroverwegen.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

Tijdens de visitatie is gesproken over studenten die in de masteropleiding instromen zonder dat zij over een bachelordiploma beschikken. Aan de hand van deze gesprekken heeft de commissie kunnen vaststellen dat dit een situatie is die steeds minder vaak voorkomt. Dit komt omdat deze voortkomt uit een overgangsregeling: wanneer studenten in het verleden instroomden zonder bachelordiploma was dit vaak omdat zij in de oude situatie een ongedeelde opleiding hadden gevolgd. Daarnaast concludeert de commissie dat de opleiding zorgvuldig bewaakt of de modulen die door instromende studenten zijn gevolgd tezamen voldoende basis bieden om de opleiding met goed gevolg af te ronden. Wanneer dit niet het geval blijkt te zijn, wordt advies op maat gegeven waarbij de student zonedig verplicht wordt om een schakelprogramma te volgen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F9: Duur

De opleiding voldoet aan formele eisen m.b.t. de omvang van het curriculum:

WO-bachelor: in de regel 180 studiepunten.

WO-master: minimaal 60 studiepunten, afhankelijk van de opleiding.

Beschrijving

Het programma van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid omvat 180 EC en voldoet daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

Het programma van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid omvat 60 EC en voldoet daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

Oordeel

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

F10: Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen. De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Beschrijving

De OU verzorgt afstandsonderwijs en hanteert daarom het concept van 'begeleide zelfstudie'. De student ontvangt het studiemateriaal en bestudeert dit geheel zelfstandig. Indien er behoefte bestaat, is aanvullende begeleiding beschikbaar; in groepsbijeenkomsten in een studiecentrum of individueel door contact op te nemen met een begeleider. Het percentage zelfstudie kan variëren van 60% tot 100% per cursus, afhankelijk van de verplichte contacturen. Een cursus wordt afgesloten met een tentamen in één van de studiecentra of met een bijzondere opdracht.

In de zelfstudie wordt beschreven dat er door dit concept tekorten in de ontwikkeling van de academische attitude en vaardigheden bestonden. In de afgelopen jaren zijn de cursussen voor de juridische en academische vaardigheden, waaronder schrijven, debatteren en het uitvoeren van onderzoek, daarom uitgebouwd tot een vaardighedenlijn. Deze lijn begint in de propedeuse en wordt na de bachelor in de masteropleiding opgepakt en uitgebouwd. In de cursussen wordt de begeleide zelfstudie aangevuld met contactonderwijs en vormen van samenwerkend leren. Hier wordt intensief gebruikgemaakt van ICT voor het contact, de logistiek (plannen, indelen en inleveren) en simulaties. Bij het opzetten van deze en ook overige cursussen wordt gebruik gemaakt van onderwijskundige expertise.

Tijdens de visitatie gaven studenten aan veel waardering te hebben voor het contact dat zij hebben met docenten via de digitale leeromgeving. Ook buiten moduleverband zijn mogelijkheden gecreëerd om contact tussen studenten onderling en tussen studenten en docenten te bewerkstelligen.

Oordeel

De commissie heeft de werkvormen die worden toegepast binnen de opleidingen bestudeerd en stelt dat deze uitstekend aansluiten bij de doelstellingen en het (didactisch) concept. De commissie concludeert dat de modules goed zijn opgezet, en is onder de indruk van het materiaal dat wordt ingezet om het leren op afstand te realiseren. Ook uit gesprekken met docenten, studenten en alumni heeft zij op kunnen maken dat betrokkenen positief zijn over de kwaliteit van de cursussen en het materiaal. De commissie heeft dan ook geconstateerd dat hier zorgvuldig aandacht aan wordt besteed door de faculteit. Zo wordt onderwijskundige expertise ingeschakeld bij het opzetten van een module, worden op maat gemaakte aanvullende werkboeken met verwijzingen naar erkende handboeken ontwikkeld, en wordt de cursus afgestemd op het afstandslernen door de virtuele ondersteuning die geboden wordt.

De commissie signaleerde dat slechts een beperkt aantal docenten gebruik maakt van de mogelijkheid om contact te onderhouden met studenten via de digitale leeromgeving. Omdat studenten hier veel steun aan blijken te hebben en motivatie aan ontlenu, zou de commissie meer docenten willen motiveren om zich te bewegen op openbare digitale fora. Op deze manier kan worden bijgedragen aan het 'wij-gevoel' waardoor studenten zich onderdeel voelen van een academische gemeenschap. Andersom heeft de commissie vastgesteld dat niet alle studenten altijd actief bijdragen aan bijvoorbeeld discussiegroepen die deel uitmaken van een module. De commissie heeft vastgesteld dat docenten zich hiervan bewust zijn en zich inzetten om te waarborgen dat elk van de studenten een waardevolle bijdrage levert. Docenten worden hierin door de faculteit ondersteund doordat hier bij het behalen van de Basis Kwalificatie Onderwijs expliciet aandacht aan wordt besteed.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F11: Beoordeling en toetsing

Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

Beschrijving

De OU kent één gemeenschappelijke (centrale) Commissie voor de Examens (CvE). De leden worden benoemd uit docenten van alle wetenschappelijke opleidingen van de OU. Conform haar wettelijke taak stelt de CvE de regels voor de tentaminering op, waarborgt de kwaliteit daarvan en benoemt de examinatoren. De CvE heeft een deel van haar taken (met name het vrijstellingenbeleid) gemandateerd aan de verschillende facultaire toetsingscommissies (FTC's). Een FTC adviseert de decaan in alle zaken die betrekking hebben op programmering, examinering en tentaminering. De examiner is de docent die verantwoordelijk is voor de inhoud van een cursus. Hij wordt aangesteld door de CvE op voordracht van de decaan. Ook kent de OU een College van beroep voor de examens waarbij administratief beroep kan worden ingesteld tegen beslissingen van de CvE of van examinatoren, bijvoorbeeld tentamenuitslagen en vrijstellingsbeslissingen.

Bij de start van een nieuwe cursus stelt de examiner, in samenwerking met een onderwijskundige werkzaam bij de OU, een toets en een tentamenprofiel van de cursus op. Het tentamenprofiel wordt opgenomen in de studiegids, samen met de tentamenstof en de cesuur. Daarnaast bevat elke cursus op zijn cursussite twee voorbeeldtentamens. In het geval van een nieuwe cursus wordt eerst een proeftoets uitgevoerd. Verder ontvangt de examiner van elk afgenomen tentamen een uitgebreide statistische analyse. Op basis van deze gegevens wordt de toets zonnodig aangepast. Verder stelt de examiner bij het schrijven van een tentamen ook een voorlopig antwoordmodel op, dat na afname van een tentamen bekend wordt gemaakt via de cursussite. Studenten hebben een week de tijd naar aanleiding hiervan te reageren.

De zelfstudie beschrijft dat toetsing per cursus wordt afgestemd op de leerdoelen. Er wordt gezorgd voor een evenwichtige verdeling van de verschillende tentamenvormen over het geheel van de opleiding. Voor het toetsen van kennis en de toepassing daarvan wordt vaak een schriftelijk tentamen ingezet, met zowel open als gesloten vragen. Vaardigheden worden vaak mondeling of met schriftelijke opdrachten getoetst. Om ook het vermogen om samenwerkend te leren toetsen, wordt van studenten in enkele cursussen verwacht dat zij groepsopdrachten inleveren, een rollenspel spelen of elkaar van feedback voorzien.

De OU heeft reeds in de jaren '80 een systeem ontwikkeld om unieke individuele tentamens af te kunnen nemen op elk gewenst moment. De examiner bouwt een vragenbestand op met groepen gelijksoortige vragen. Op het moment dat een tentamen wordt aangevraagd, kiest het programma uit elke groep willekeurig een vraag en stelt zodoende een uniek tentamen samen. Het project 'Computer gebaseerd toetsen' (CBT) is één van de grote projecten binnen het Instellingsbreed Programma Onderwijs. Doel is de tentaminering aan de OU in de toekomst volledig digitaal in te richten. Studenten maken hun tentamen daarbij online op een pc in een studiecentrum.

Oordeel

De commissie heeft de wijze van beoordeling en toetsing bestudeerd en concludeert dat er adequaat wordt getoetst of de studenten de leerdoelen van onderdelen van het programma hebben gerealiseerd. De commissie heeft geconstateerd dat er zorgvuldig aandacht wordt besteed aan de kwaliteit van de afzonderlijke toetsen. Zij waardeert het concept waarbij de examinator in samenwerking met onderwijskundigen de toets samenstellen. Ook heeft de commissie kunnen vaststellen dat de faculteit er in slaagt om de toetsen op flexibele tijdstippen aan te bieden, waardoor zij aansluiten bij de wensen en behoeften van de doelgroep.

Daarnaast stelt de commissie vast dat er een doordachte opbouw van toetsvormen bestaat waarbij aan de start van de opleiding meer gebruik wordt gemaakt van meerkeuze-tentamens, en naar het einde toe steeds meer met open vragen en opdrachten wordt gewerkt. De commissie waardeert deze keuze. Zij heeft er begrip voor dat de faculteit hierdoor in staat is om inleidende modules aan grote aantallen studenten aan te bieden, aansluitend op het open onderwijssysteem. Ook wordt er volgens de commissie gebruik gemaakt van een goede databank waardoor de kwaliteit van de meerkeuzetoetsen gewaarborgd wordt, en gaven studenten tijdens de visitatie aan tevreden te zijn over de meerkeuze tentamens. De verdiepende modules, die vaak worden gevolgd door minder studenten en studenten die de gehele opleiding willen doorlopen, worden getoetst aan de hand van open vragen en opdrachten. De commissie bewondert het feit dat de faculteit er op deze manier in slaagt om het toetsen van academische vaardigheden te integreren in het afstandsonderwijs.

Tijdens de visitatie en ook uit de zelfstudie, heeft de commissie geconstateerd dat er studenten zijn die graag meer (ontwikkelingsgerichte) feedback zouden willen ontvangen. Daarnaast waren er ook studenten die aangaven ruim voldoende en nuttige feedback te hebben ontvangen. De commissie constateert dat per cursus en niet op curriculumniveau gekozen wordt voor een aanpak. Daarnaast heeft zij tijdens de visitatie geconstateerd dat ook het waarborgen van het toetsen van eindkwalificaties per cursus maar niet voor het curriculum als geheel gewaarborgd wordt. Zoals eerder beschreven, concludeert de commissie dat verbetering mogelijk is met betrekking tot afstemming tussen vaksecties. Deze aanbeveling betreft ook de afstemming van de toetsing van eindkwalificaties en van de wijze waarop studenten worden voorzien van feedback. Naast de onderwijsdirecteur, zouden ook organen als de facultaire toetsingscommissie en de examencommissie initiatief kunnen tonen om deze afstemming te realiseren.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Programma

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Programma. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende.

5.1.3. Inzet van personeel

F12: Eisen WO

De opleiding sluit aan bij de volgende criteria voor de inzet van personeel van een WO-opleiding:
Het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied.

Beschrijving

Van oudsher is de OU een expliciete onderwijsuniversiteit. De faculteit heeft zich tot doel gesteld in 2012 een volwaardig universitair instituut van onderwijs en onderzoek te zijn, zodat een belangrijk deel van het onderwijs door personen wordt verzorgd die op het terrein van onderzoek actief zijn. In 2007 is een facultair onderzoeksprogramma gestart, 'Kennis en verantwoordelijkheid in het recht' genaamd, en daarnaast een programma ter bevordering van het aantal publicaties en promotietrajecten. Leden van de staf participeren in landelijke onderzoekscholen en in onderzoeksinstituten. Tegelijk is de faculteit begonnen met een programma om het aantal promoties aan de faculteit substantieel te vergroten.

Sinds het begin van het eigen onderzoeksprogramma is het wetenschappelijk personeel toegenomen van 5.8 fte in 2007 tot 7.0 fte in 2009. Het aantal wetenschappelijke publicaties is in die jaren gestegen van 29 naar 42, het aantal vakpublicaties van 57 naar 106. In die drie jaar hebben er drie promoties plaatsgevonden. In 2009 bedroeg het aantal buitenpromovendi die werken aan hun dissertatie 15, naast 12 lopende promotieonderzoeken van medewerkers, hetzij docenten die ook onderzoek doen, hetzij promovendi met een (parttime) onderzoeksaanstelling.

Oordeel

De commissie heeft onderzocht of de opleidingen voor een belangrijk deel verzorgd worden door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied. Zij heeft hierbij vastgesteld dat de faculteit een succesvolle start heeft gemaakt met het versterken van het facultaire onderzoek. Zo hebben er promoties plaatsgevonden, is het aantal vakpublicaties gestegen en participeren medewerkers in landelijke onderzoekscholen en -instituten. De commissie heeft bewondering voor deze ontwikkelingen en voor de enthousiaste en welwillende houding van medewerkers om bij te dragen aan dit succes.

Ondanks deze ontwikkelingen, heeft de commissie geconcludeerd dat de opleidingen op dit moment nog niet voldoen aan de eisen die gesteld worden aan dit facet. Het aantal gepromoveerde medewerkers dat onderzoek verricht zal verhoogd moeten worden en de faculteit zal zich in moeten zetten om de vorming van een academische gemeenschap verder door te zetten. Dit zal een positief effect hebben op de mate waarin de faculteit in staat is zich te mengen in het wetenschappelijk debat binnen het vakgebied, en een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied. Daarnaast zal deze ontwikkeling bijdragen aan de mate waarin onderzoek van de eigen faculteit een rol speelt binnen het onderwijs.

Hoewel de commissie expliciteert dat er nog een aanzienlijke inspanning geleverd zal moeten worden, heeft zij er vertrouwen in dat de faculteit er in zal slagen in 2012 een volwaardig universitair instituut van onderwijs en onderzoek te zijn en daarmee aansluit op de doelstelling die zij in de zelfstudie geformuleerd heeft.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

F13: Kwantiteit personeel

Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Beschrijving

Het personeel dat ingezet wordt om de opleiding met de gewenste kwaliteit te waarborgen bestaat ten eerste uit personeel van de faculteit, dat zorgt voor ondersteuning bij de onderwijskundige vormgeving en ondersteuning van het onderwijsproces (2.4 fte algemeen, zoals een beleidsmedewerker, en 3.8 fte onderwijs en onderzoektaken, zoals de onderwijscoördinator). Daarnaast is er het wetenschappelijk personeel dat zorgt voor de inhoud van het onderwijs en de inhoudelijke begeleiding van de student. In totaal besteedt de faculteit 6.6 fte aan mentoraat, face-to-facebegeleiding in de studiecentra en individuele begeleiding bij werkstukken en scripties.

Bij de berekening van de staf/student ratio wordt er in de zelfstudie uitgegaan van alle betrokken wetenschappelijk medewerkers van de faculteit. Het wetenschappelijk personeel met taken op het terrein van onderzoek en verantwoordelijk voor de onderwijsontwikkeling en de inhoudelijke begeleiding van de studenten bestaat uit 24.5 fte na aftrek van de onderzoeksformatie. Daarnaast is er 3.8 fte beschikbaar voor ondersteunende onderwijs- en onderzoektaken. In 2009 bedroeg het totaal aantal bachelorstudenten 2706 en het totaal aantal masterstudenten 279. Dit geeft een totaal aantal van 2985 en een staf/student ratio van 1:102.

Oordeel

De commissie heeft de kwantiteit van het personeel bestudeerd. Ondanks het feit dat het concept van de universiteit een kleine stafomvang met zich meebrengt, is de commissie tot de conclusie gekomen dat er voldoende personeel wordt ingezet om de opleidingen met de gewenste kwaliteit te verzorgen. Tijdens de visitatie heeft de commissie kunnen vaststellen dat de docenten en studenten van mening zijn dat de omvang van hun onderwijstaak aanvaardbaar is. Zij heeft geen informatie ontvangen die erop wijst dat de opleidingen over onvoldoende personeel beschikken.

De kleine stafomvang resulteert in korte lijnen waardoor veel onderling overleg is en studenten het gevoel hebben dat er voldoende tijd en aandacht voor hen is. Een gevaar dat de omvang van staf met zich meebrengt, is dat de faculteit hierdoor kwetsbaar is in geval van langdurige of gehele uitval van medewerkers. De commissie heeft vastgesteld dat de faculteit zich hiervan bewust is en voldoende en anticipeert op de gevolgen die dit met zich mee kan brengen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F14: Kwaliteit personeel

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Beschrijving

In de zelfstudie wordt beschreven dat elke medewerker met een onderwijstaak verplicht is de Basiskwalificatie onderwijs (BKO) te behalen. Ervaren docenten kunnen vrijstellingen van onderdelen van het programma krijgen op basis van aantoonbare ervaring. De verschillende cursussen van het BKO-programma bieden tevens mogelijkheden voor didactische bijscholing, bijvoorbeeld op het terrein van online begeleiding. Van de veertig medewerkers hebben er dertien inmiddels de BKO behaald, terwijl twee docenten de opleiding volgen.

Verder wordt vier keer per jaar voor alle OU-medewerkers een onderwijscolloquium georganiseerd. Sinds 2007 wordt jaarlijks in december de OU-brede 'Dag van het onderwijs' georganiseerd, waar verschillende themagerelateerde onderdelen aan bod komen. Ook is er een prijsuitreiking voor de docent van het jaar en een verkiezing van het onderwijsproduct van het jaar. In het voorjaar van 2009 is een facultaire onderwijsdag georganiseerd, waarbij de elektronische leeromgeving, onlinebegeleiding en onlinetoetsing centraal stonden. Vrijwel alle medewerkers van de faculteit waren aanwezig en hebben zowel voorbeelden bekeken als geoefend met diverse technologieën: Blackboard, QMP en Elluminate.

De OU heeft een systeem van de Resultaat- en Ontwikkelingsgesprekken ingevoerd, waarin de resultaten van de afgelopen periode geëvalueerd worden, nieuwe afspraken gemaakt worden en aandacht wordt besteed aan de verdere ontwikkeling van de medewerker. Bij docenten wordt in deze gesprekken expliciet aandacht besteed aan hun onderwijskundige prestaties en ontwikkeling.

Oordeel

De commissie heeft de gegevens van de opleidingen over de wijze waarop zij de kwaliteit van het personeel waarborgt bestudeerd en concludeert dat het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma. De commissie heeft door de informatie uit de zelfstudie en de gesprekken tijdens de visitatie bevestigd gekregen dat de didactische kwaliteit van de stafleden belangrijk wordt bevonden binnen de faculteit en dat faciliteiten aanwezig zijn om de kwaliteit van stafleden te bevorderen.

De commissie waardeert de serieuze wijze waarop aandacht wordt besteed aan het behalen van de BKO-kwalificatie en aan overige professionaliseringsactiviteiten. Zij heeft vastgesteld dat deze activiteiten aansluiten op het concept van afstandslernen en er expliciet aandacht wordt besteed aan didactische vaardigheden. De commissie heeft tijdens de visitatie geconstateerd dat docenten dit als een grote steun ervaren. De commissie adviseert de faculteit daarom om te waarborgen dat een groter deel van de docenten beschikt over deze kwalificatie.

De commissie is onder de indruk van de onderwijskundige ondersteuning die wordt geboden ter aanvulling op deze activiteiten (zie facet 10): zowel bij het opzetten van een cursus als een toets is er nauw contact tussen inhoudelijke en onderwijskundige medewerkers. De commissie stelt dat docenten hierdoor gesteund worden in het toepassen van afstandslernen, wat de kwaliteit van het onderwijs en de toetsing ten goede komt.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Inzet van personeel

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Inzet van personeel. Hoewel de commissie een onvoldoende heeft toegekend aan een van de facetten, beoordeelt zij dat het onderwerp als geheel als voldoende. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende.

5.1.4. Voorzieningen

F15: Materiële voorzieningen

De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Beschrijving

De student aan de OU studeert in principe thuis. Tekst- en werkboeken, soms aangevuld met cd of dvd, worden thuisbezorgd. De student volgt geen hoorcolleges, maar kan wel lezingen volgen, in 'real time' of op Studienet. Contact met docenten onderhoudt de student voornamelijk via e-mail. In Studienet beschikken de studenten over een persoonlijke 'werkplek' waar relevante informatie geordend is. Studienet bevat voor elke cursus een cursussite, met daarin alle benodigde studie-informatie bij die cursus, plus het benodigde digitale materiaal zoals documenten in pdf-format en elektronische werkboeken. Daarnaast staan op de cursussites ook aanvullende facultatieve materialen, toegang tot specifieke bronnen, extra oefenmateriaal et cetera. Verder bevat de cursussite digitale oefententamens en één of meer discussiefora. In toenemende mate wordt binnen Studienet gebruikgemaakt van de virtuele klas, waarbij online een begeleidingsbijeenkomst georganiseerd en gefaciliteerd kan worden.

In de studiecetra vindt het contactonderwijs plaats, worden open colleges georganiseerd, tentamens afgenomen en heeft de student mogelijkheid tot voorlichting en studieadviesing. De studiecetra zijn steeds centraal gelegen en bevatten elk een aantal lokalen, computers, de cursusmaterialen van de opleidingen, een informatiebalie met koffieruimte en enkele werk- en spreekkamers. De hoofdvestiging van de OU beschikt over een apart vergadergebouw met enkele grote zalen. In Heerlen worden dan ook de grootschalige onderwijsactiviteiten georganiseerd, zoals de eindsitting van het Integratiepracticum waarmee de bachelor wordt afgesloten.

De OU voorziet in de behoefte aan bibliotheekvoorzieningen voor studenten door deel te nemen aan een samenwerking met andere universitaire bibliotheken. Daarnaast is er een digitale bibliotheek en bevat Studienet een verzameling hyperlinks naar een groot aantal openbaar toegankelijke online bronnen. Als laatste hebben studenten toegang tot Picarta, waarmee ze kunnen zoeken in de gecombineerde catalogi van alle universiteitsbibliotheken, grote openbare bibliotheken en speciale bibliotheken in Nederland.

De OU beschikt over websites waarin vrijwel alle organisatorische en inhoudelijke informatie over de OU zelf en alle aspecten van de verschillende studies zijn te vinden. Daarnaast heeft de OU de laatste jaren geïnvesteerd in het ontwikkelen van online producten die de student kunnen ondersteunen in zijn studieproces. Zo zijn er de website Studiecoach, het Studiepad en de Studieplanner, waarop studenten online vorderingen kunnen raadplegen, Vraag en antwoord, met veel voorkomende vragen en Studieaanbod, en een aparte website met het volledige opleidings- en cursus aanbod.

Belangstellende studenten die zich willen oriënteren kunnen te rade gaan bij schriftelijk en elektronisch voorlichtingsmateriaal. Studenten kunnen zich online inschrijven voor cursussen. Een goede indruk van het cursusmateriaal van de faculteit krijgen studenten via de gratis proefcursus 'Haal het recht in huis'. Als studenten vragen hebben die niet of onvoldoende door het voorlichtingsmateriaal en/of de proefcursus beantwoord worden, kunnen zij een beroep doen op het Service en Informatieloket.

Oordeel

De commissie heeft kennis genomen van de materiële voorzieningen van de opleidingen. Op basis van haar eigen observaties, de informatie zoals deze is beschreven in de zelfstudie en de interviews met de studenten tijdens de visitatie, concludeert zij dat deze adequaat en toereikend zijn om de gestelde eindkwalificaties van de opleidingen te realiseren.

De commissie heeft vastgesteld dat de voorzieningen uitstekend zijn afgestemd op het concept van afstandslernen. Verspreid over het land zijn locaties aanwezig en hebben studenten toegang tot universitaire bibliotheken. De commissie is, op basis van gesprekken met studenten en docenten, positief over het gebruik van de studiecetra, en de mogelijkheid die studenten wordt geboden om ondanks het concept van afstandslernen toch een studentgemeenschap te vormen indien zij daar behoefte aan hebben. Zo staan de centra open voor initiatieven om debatten en bijeenkomsten te organiseren over studiegerelateerde onderwerpen.

De commissie is in het bijzonder onder de indruk van de innovatieve toepassing van ICT-faciliteiten, zoals de virtuele leeromgeving en de online producten die de faculteit haar studenten biedt en de wijze waarop deze worden ingezet om het afstandslernen te verzorgen. Tijdens de visitatie heeft de commissie met waardering kennisgenomen van de opzet van één van de cursussen waarbij het strafrechtelijk proces middels video's van een hoorzitting met commentaar van betrokkenen wordt geïllustreerd. Studenten worden bij deze cursus betrokken door discussiefora, opdrachten en leerstof die hier aan gekoppeld wordt. Het is bewonderenswaardig dat studenten op deze manier op actieve wijze juridische en wetenschappelijke kennis en vaardigheden opdoen.

De commissie beoordeelt de voorzieningen voor het afstandsonderwijs waarmee de universiteit zich ook goed profileert, als goed.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **goed**.

F16: Studiebegeleiding

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op studievoortgang.
De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Beschrijving

Naast het voor zelfstudie aangepaste cursusmateriaal biedt de faculteit meerdere vormen van studiebegeleiding. De student kan tijdens het telefonisch spreekuur of via de mail vragen stellen over de stof aan de examinerator of studiebegeleider van het betreffende vak. Ook zijn er verschillende vormen van digitale begeleiding via Elluminate (virtuele klas), Studienet, Blackboard en discussiegroepen. Groepsbijeenkomsten als vorm van begeleiding vinden plaats tijdens de landelijke studiedag, regionale groepsbijeenkomsten in alle studiecetra en verplichte begeleidingsbijeenkomsten.

Uit de aard van de facultaire opleidingen en de studentenpopulatie vloeit logisch voort dat maatregelen zoals een bindend studieadvies onmogelijk zijn. Men kan ook niet stellen dat studenten met een te laag rendement het systeem verstoppen. Een student die steeds opnieuw zakt voor de Basiscursus recht, wordt hier wel op aangesproken, maar het telkens opnieuw inschrijven kan niet verhinderd worden.

De faculteit heeft het voornemen om masterstudenten meer te gaan betrekken bij het onderwijs in de bachelorfase. Zij is van mening dat succesvolle studenten, namelijk zij die de bachelorfase al hebben afgerond, goed in staat zullen zijn om beginnende studenten waardevolle studeer-aanwijzingen te geven. Komend studiejaar start zij daarom met een pilotproject waarin een tweetal masterstudenten de Basiscursus recht face-to-face gaat begeleiden in twee studiecetra.

De OU besteedt veel aandacht aan studenten met functiebeperkingen als gevolg van motorische, zintuiglijke of psychische aandoeningen. Zo zijn alle studiecetra toegankelijk voor rolstoelen. Schriftelijk materiaal kan omgezet worden naar braille of gesproken tekst. Voor tentamens kunnen individuele afspraken voor mondelinge of onlinetentamens worden gemaakt. Ook kunnen tentamentijden worden verlengd. Hiervoor heeft de OU een speciale 'Adviseur studeren met een functiebeperking'. Ook voor studenten die om ander redenen beperkt zijn in het bezoeken van studiecetra biedt de OU goede mogelijkheden om toch te kunnen studeren. Het betreft dan onder andere studenten die (tijdelijk) in het buitenland wonen, veel en onregelmatig op reis zijn of gedetineerd zijn. Ook voor deze studenten kunnen individuele afspraken omtrent begeleiding en tentaminering gemaakt worden. Topsporters vormen een bijzondere doelgroep van de OU. Dit zijn veelal jonge mensen die graag willen studeren, maar hun studietempo moeten afstemmen op hun sportactiviteiten. De OU heeft voor deze groep een overeenkomst gesloten met NOC*NSF.

Tijdens de visitatie gaven studenten aan dat zij tevreden zijn over de begeleiding en ondersteuning die zij krijgen wanneer zij hiertoe zelf initiatief nemen. Ondanks de kleine stafomvang is er altijd een medewerker met de juiste expertise bereikbaar. Ook de begeleiding tijdens het schrijven van de scriptie werd als voldoende beoordeeld. Wel hadden meerdere studenten het gevoel dat er niet op een actieve wijze zicht werd gehouden op hun prestaties (zowel positieve als negatieve prestaties), terwijl zij hier wel behoefte aan hebben.

Oordeel

De commissie heeft de studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bestudeerd en concludeert dat deze adequaat zijn met het oog op studievoortgang en aansluiten bij de uiteenlopende behoeften van studenten. Het is de commissie opgevallen dat studenten vooral positief zijn over de begeleiding nadat zij zelf contact hebben gezocht. Zij stelt vast dat er vanuit de faculteit meer initiatief genomen kan worden om actief inzicht te krijgen op de voortgang van studenten en hierop in te spelen.

De commissie heeft vastgesteld dat de faculteit digitaal registreert hoe vaak studenten zakken voor een toets, waardoor inzicht bestaat in de voortgang van deze studenten (zie facet 21). Wanneer dit nodig lijkt, wordt door de faculteit ingegrepen en contact opgenomen met de betreffende student. Of er ingegrepen moet worden, hangt echter af van de situatie en persoonlijke planning van de student, gezien het verschil in studietempo en het verschil tussen studenten die losse modules volgen en 'opleidingsstudenten'. De commissie adviseert de faculteit daarom om inzicht te krijgen in de planning die studenten gedurende hun studie voor ogen hebben, en op te hoogte te blijven van wijzigingen die zich daarin voordoen. Op

deze manier wordt het voor de faculteit inzichtelijk wanneer studenten niet aan deze planning voldoen en mogelijk begeleiding of ondersteuning nodig hebben.

Op dit moment worden studenten aan de start van hun studie voor de keuze gesteld of zij begeleid willen worden door een mentor. Wanneer zij aangeven hier geen behoefte aan te hebben, volgt de faculteit de resultaten van deze student digitaal niet meer. De commissie raadt de faculteit aan om te waarborgen dat de studievoortgang van alle opleidingsstudenten gevolgd kan worden en dat zij op meerdere momenten tijdens de studie kunnen aangeven of zij hier behoefte aan hebben. Naast het feit dat studenten zelf hebben aangegeven hier behoefte aan te hebben, kan inzicht in de voortgang van studenten mogelijk nuttige informatie opleveren voor de faculteit, zoals informatie over een eventueel struikelvak, waarop zij het onderwijs kan afstemmen.

De commissie staat achter het in de zelfstudie beschreven initiatief om begeleiding te realiseren via een buddysysteem waarbij vergevorderde studenten of alumni startende studenten begeleiden. De commissie stelt vast dat er hier sprake is van enthousiaste studenten die ervoor open staan om deze dienst te verlenen en bovendien een rolmodel kunnen vormen voor nieuwe studenten. Studenten zouden elkaar op deze manier kunnen introduceren met het afstandsleren en het leren in een specifieke situatie, zoals studeren naast een baan en een gezinsleven. Bovendien wordt op deze wijze bijgedragen aan het realiseren van een studentengemeenschap.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Voorzieningen

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Voorzieningen. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende.

5.1.5. Interne kwaliteitszorg

F17: Evaluatie resultaten

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Beschrijving

De afgelopen jaren heeft de faculteit gewerkt aan het opzetten van een systeem voor de interne kwaliteitszorg bestaande uit drie niveaus: (1) eindtermen en strategie (2) programma, het bepalen en bewaken van een plan om de eindtermen te realiseren, en (3) onderwijsuitvoering, het feitelijk ontwikkelen, verzorgen, bewaken en evalueren van onderwijs. Hiervoor worden verschillende instrumenten gebruikt, de belangrijkste daarvan zijn:

- Het Systeem voor Productie, Informatievoorziening en Logistiek beheer wordt rechtstreeks geraadpleegd voor informatie op individueel niveau;
- In het Stumis systeem worden cijfers over afzet, rendement en doorstroom geproduceerd. De gegenereerde cijfers zijn vooral van belang op programma- en strategieniveau;
- Het Signalerend Evaluatie Instrument (SEIN) is een instrument om informatie te verzamelen over de kwaliteit van cursussen en cursusonderdelen. SEIN heeft vooral een signaalfunctie: het geeft een algemene evaluatie van de cursus;

- De OU-brede vragenlijst die tweemaal per jaar wordt uitgezet bij een steekproef van belangstellenden, studenten en personen die gestopt zijn met de studie;
- Tentamenanalyses en de verslagen van de proeftoetsen.

In verschillende documenten worden op strategisch niveau de lange- en middellangetermijndoelen en het beleid van de faculteit ten aanzien van haar opleidingen vastgelegd. Dit beleid wordt jaarlijks op programmaniveau uitgewerkt in het Opleidings- en examenregeling (OER), en gefaciliteerd in een facultaire begroting en bijbehorende plannen en afspraken. Over de OER wordt geadviseerd door de examencommissie, de opleidingscommissie en de toetscommissie, het definitieve voorstel wordt geschreven door de decaan na overleg met het MT en de MR. De OER wordt ten slotte vastgesteld door de Raad van Decanen van de OU, na advies van de opleidingscommissies en de Studentenraad.

Voordat een cursus in de OER wordt opgenomen worden de inhoud, de omvang, de didactiek en de plaats in de opleiding besproken in het MT, in de opleidingcommissie, in de toetscommissie en in de verantwoordelijke capgroep. Van elke volledig nieuwe cursus wordt zoals eerder beschreven een proeftoets georganiseerd. Daarnaast krijgen studenten na het afleggen van een tentamen bij een cursus een evaluatieformulier toegestuurd via het systeem SEIN. Twee maal per jaar ontvangt de examinerator een geaggregeerde rapportage van deze evaluaties. De examinerator verwerkt alle evaluaties tot een jaarlijks cursusverslag. De portefeuillehouders schrijven op basis van de cursusrapportages, managementinformatie, opleidings- en OU-brede studentenevaluaties uit StudentInzicht een jaarlijks onderwijsverslag. Dit verslag gaat voor advies naar de opleidingscommissie en het MT en dient op zijn beurt weer als belangrijke informatie voor de nieuwe OER en begroting. Het Onderwijsverslag bevat een terugblik op één jaar onderwijs in een bepaalde opleiding. Het bevat een overzicht van de onderwijspraktijk, de resultaten, geconstateerde problemen en geplande verbeteringen. Het onderwijsverslag wordt opgesteld door de portefeuillehouder, met ondersteuning van het secretariaat.

Oordeel

De commissie heeft het kwaliteitszorgsysteem van de opleidingen Rechtsgeleerdheid bestudeerd en constateert dat de onderdelen van de opleidingen periodiek en systematisch geëvalueerd worden. Zo heeft zij vastgesteld dat modules en toetsen in de opstartende fase grondig worden geëvalueerd in de vorm van een pilot en studenten na afloop van een module een evaluatieformulier toegestuurd krijgen.

Het is de commissie opgevallen dat de respons op de evaluatieformulieren laag is. Tijdens de visitatie bleek dat de faculteit dit signaleert heeft, en zoekt naar oplossingen om de respons te verhogen. De commissie adviseert, op basis van de gesprekken tijdens de visitatie, om de evaluatieformulieren sneller na het afnemen van het tentamen toe te sturen, zodat studenten zich op dat moment nog bij de cursus betrokken voelen. Daarnaast zou de faculteit wellicht kunnen overwegen om de virtuele discussiefora te benutten voor het verkrijgen van feedback op de cursussen.

De commissie heeft geconstateerd dat de kleinschaligheid van de opleidingen ervoor zorgt dat zaken veelal onderling en vrij snel worden opgelost. Uit de gesprekken tijdens de visitatie, en de documentatie die de commissie heeft bestudeerd, blijkt dat op basis van de evaluatieresultaten verbetermaatregelen worden vastgesteld, die op korte termijn worden geïmplementeerd. De commissie heeft naar aanleiding van gesprekken met de opleidingscommissie en de documentatie die aanwezig was tijdens de visitatie vastgesteld dat

de opleidingscommissie goed functioneert en op de hoogte is van de evaluaties, de resultaten hiervan en de verbetermaatregelen die hieruit naar voren komen indien gewenst.

De commissie stelt dat de controle op de uitvoering van de verbetermaatregelen meer aandacht behoeft. Door het centraal in kaart brengen van de al doorgevoerde verbetermaatregelen en de stand van zaken hiervan, zal meer grip ontstaan op de cyclus van kwaliteitszorg.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F18: Maatregelen tot verbetering

De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

Beschrijving

Evaluaties op verschillende niveaus brachten meerdere problemen in de opleidingen aan het licht. In de zelfstudie wordt een overzicht gegeven van geconstateerde problemen, verbeterdoelen, concrete acties en resultaten van deze acties. Op twee punten is de verandering naar aanleiding van deze constatering het meest prominent aanwezig: de versterking van de vaardighedencomponent in de opleidingen en de ontwikkeling van samenhang tussen het onderwijs en onderzoek.

Andere resultaten van concrete acties zijn: het aanstellen van een hoogleraar Europees recht, meer aandacht voor internationalisering door middel van de introductie van Summer School, en een lichte verbetering van de uitval van studenten, bijvoorbeeld door pilots rond voortgangstoetsen en een uitbreiding van digitale voorzieningen. Er wordt op dit moment nog gewerkt aan een verlichting van de belasting van de decaan en een betere behartiging van de onderwijssturing.

In de zelfstudie zijn tevens verbetermaatregelen per opleiding weergegeven. In het kader van de bacheloropleiding wordt bijvoorbeeld genoemd: verbetering van enkele cursussen naar aanleiding van SEIN-evaluaties, de ontwikkeling van de nieuwe cursus Europees recht en het aantrekken van een hoogleraar Europees recht. Een verbetermaatregel voor de masteropleiding is bijvoorbeeld: een uitbreiding van het vakkenaanbod gebaseerd op onderzoek.

Oordeel

De commissie is nagegaan of de uitkomsten van evaluaties de basis vormen voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen. Zij concludeert dat de opleidingen voldoen aan de eisen die worden gesteld aan dit facet. De commissie heeft waardering voor de manier waarop gewerkt wordt aan verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. De commissie heeft vastgesteld dat de faculteit bij het constateren van mogelijkheden tot verbetering in staat is zich responsief en constructief op te stellen en daadwerkelijk maatregelen neemt om de gewenste verbeteringen te realiseren.

Tijdens de visitatie heeft de commissie vast kunnen stellen dat er, onder meer naar de ervaring van studenten, jaarlijks een aanzienlijk aantal verbeteringen wordt doorgevoerd, kort na het moment waarop de mogelijkheid tot verbetering aan het licht is gekomen. De commissie heeft kennisgenomen van voorbeelden van concrete maatregelen die genomen zijn op basis van evaluaties en daarbij gezien dat het systeem van kwaliteitszorg in de praktijk goed

functioneert. Zo zijn verschillende verbeteringen gerealiseerd om de rol van onderzoek en vaardigheden binnen het onderwijs te verstevigen en zijn verschillende cursussen aangepast als resultaat van evaluaties.

Zoals reeds beschreven adviseert de commissie om verbetermaatregelen die zijn geïmplementeerd binnen de opleidingen terug te koppelen naar zowel docenten als studenten en te waarborgen dat op centraal niveau zicht bestaat op de stand van zaken omtrent de implementatie van de verbetermaatregelen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F19: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Beschrijving

Studenten en docenten hebben op verschillende wijzen een plaats in het systeem van kwaliteitszorg. De faculteit kent een Facultaire Opleidingscommissie Rechtswetenschappen (FOR) die bestaat uit drie studenten en drie medewerkers. De commissie heeft als taak advies uit te brengen over het OER, jaarlijks de uitvoering van die regeling te beoordelen aan de hand van het onderwijsverslag en de OU Student Inzicht enquêtes en verder gevraagd of ongevraagd advies te geven over het rechtenonderwijs.

Op instellingsniveau zijn studenten vertegenwoordigd in de Studentenraad. Op opleidingsniveau zijn studenten betrokken doordat zij in de opstartende fase intensief worden betrokken bij het evalueren van een pilotcursus en zij via SEIN de mogelijkheid hebben elke cursus te evalueren. Docenten en examinatoren ontvangen via individuele contacten met hun begeleiders opmerkingen over de cursus, die zij verwerken in het cursusverslag. Ook via individuele contacten ontvangen medewerkers signalen van studenten.

Docenten worden geraadpleegd tijdens het plenaire faculteitsoverleg en via de eigen medezeggenschapsraad (MR). De MR vormt een inspraakorgaan voor de medewerkers, een klankbord voor de decaan, biedt tegenwicht aan het MT en bevordert het draagvlak voor besluiten van de decaan. Elke capaciteitsgroep houdt daarnaast regelmatig een capaciteitsgroeptoverleg. Hier bespreken docenten met de hoogleraren de gang van zaken bij de verschillende cursussen, knelpunten in de organisatie van hun onderwijs, verdeling van taken en mogelijke aanpassingen in hun deel van de opleidingen.

Naast het feit dat veel docenten zelf actief zijn in de juridische beroepspraktijk, is het beroepenveld betrokken bij de werkzaamheden van de faculteit door het bestaan van de Raad van advies (RvA), welke in 2007 is opgericht. De RvA bestaat uit vertegenwoordigers van het beroepenveld waar de opleidingen voor opleiden. Ook de alumni zijn vertegenwoordigd in de RvA. Alumni worden daarnaast uitgenodigd voor de Open Colleges en voor de jaarlijkse landelijke studentendag. Daarnaast heeft de OU een eigen alumnivereniging met inmiddels meer dan 1000 leden. Alumni die lid zijn van de vereniging krijgen het studentenblad Modulair toegestuurd, kunnen tegen gereduceerd tarief cursussen bestellen en worden uitgenodigd op symposia en studiedagen.

Oordeel

De commissie heeft gezien in welke mate medewerkers, studenten, alumni en het beroepenveld van de opleidingen betrokken zijn bij interne kwaliteitszorg, en concludeert dat de opleidingen voldoen aan de eisen die gesteld worden aan dit facet. Het is de commissie opgevallen dat studenten en docenten met wie zij gesproken heeft, actief betrokken zijn bij de opleidingen, ondanks het feit dat er sprake is van afstandsonderwijs. Daarnaast is de commissie positief over het feit dat studenten intensief worden betrokken bij de ontwikkeling van een cursus.

Op basis van gesprekken met studenten uit de Studentenraad en de leden van de FOR heeft de commissie vastgesteld dat deze organen zich gehoord voelen en voldoende mogelijkheid hebben om inspraak uit te oefenen op de kwaliteit van de opleidingen. Omdat het, gezien de afstand, mogelijk zou zijn dat een van de leden niet aanwezig kan zijn wordt gewerkt met plaatsvervangers die te allen tijde op de hoogte zijn. De commissie waardeert deze werkwijze. Zij heeft daarnaast begrepen dat de FOR overweegt het aantal vergaderingen per jaar te verhogen, en stimuleert dit initiatief.

Het is de commissie op basis van gesprekken tijdens de visitatie opgevallen dat er weinig contact bestaat tussen de Studentenraad, de FOR en de achterban. De commissie heeft begrip voor deze situatie, gezien het afstandsonderwijs, maar geeft ter overweging mee om de virtuele omgeving hiervoor in te zetten, bijvoorbeeld in de vorm van een open forum. Via deze omgeving zijn alle studenten bereikbaar en bestaat de mogelijkheid om zowel over algemene als over cursusspecifieke zaken te communiceren met studenten. Ook zou de achterban op deze manier geïnformeerd kunnen worden over de verbetermaatregelen die als reactie op de door hen ingevulde evaluatieformulieren worden ondernomen, waardoor wellicht de respons stijgt.

Hoewel er volgens de commissie voldoende initiatief wordt genomen om contact met alumni te onderhouden en ook om deze in te zetten binnen het onderwijs, worden zij niet systematisch bevraagd met het oog op de kwaliteit van de opleidingen. Zoals eerder beschreven is de commissie onder de indruk van het enthousiasme van de alumni. Zij adviseert dan ook om gebruik te maken van de kennis en bevindingen van alumni, en het onderwijs op basis van alumni-evaluaties bij te stellen. De commissie is daarom verheugd over het feit dat ook alumni deel uitmaken van de RvA. Zij ziet het oprichten van de RvA als een vruchtbaar initiatief, en stelt dat de beroepspraktijk zo, samen met de inbreng die al bestaat vanuit docenten die werkzaam zijn in het werkveld, voldoende betrokken wordt bij de kwaliteit van de opleidingen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende.

5.1.6. Resultaten

F20: Gerealiseerd niveau

De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Beschrijving

Over de doorstroom zijn geen actuele cijfers beschikbaar. Al op diverse plaatsen in deze zelfstudie is aangegeven dat studenten vaak al werkzaam zijn en dus niet studeren met als doel om in te stromen in de arbeidsmarkt. Wel speelt bij de studenten dat zij, soms meteen, soms op termijn, een positieverbetering kunnen realiseren met hun diploma.

Volgens de zelfstudie zijn afgestudeerden van de bacheloropleiding niet direct geneigd om de beroepspraktijk in te gaan. Bijna alle studenten zien de bacheloropleiding als een opmaat voor het volgen van de masteropleiding met civiel effect, waarvoor zij na het afronden van de bacheloropleiding de juiste kwalificaties hebben. Masterstudenten wijken voor zover bekend niet af van hun equivalenten als het erom gaat de wens te realiseren om bijvoorbeeld in te stromen in de beroepsopleidingen van een togaberoep. Een aan de OU afgestudeerde jurist is ook toegerust om toegelaten te worden tot een promotietraject.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Voor het gerealiseerd eindniveau van de bacheloropleiding als geheel wordt in de zelfstudie verwezen naar de afsluitende cursus Integratiepracticum. De kenniscompetenties van de drie centrale delen van de opleiding, burgerlijk recht, staats- en bestuursrecht en strafrecht komen op bachelor eindniveau samen in het eerste deel van deze cursus, waar de casusposities van de drie gebieden opgelost moeten worden. De juridische en academische vaardigheden voor informatie zoeken, analyseren, casusanalyse en schriftelijk presenteren moeten daarbij ruim ingezet worden. De benodigde kennis staat op de stevige bodem van de inhoudelijke cursussen en de vaardigheden worden toegespitst. In het procesdeel worden vervolgens kennis en vaardigheden nog specifiek geconcentreerd op een juridische beroepssimulatie. De student moet met een summier procesdossier een pleidooi/requisitoir voorbereiden en dat ook met verve presenteren voor de oefenrechtbank, waarin professionele practici meedoen met de jurering. Een student die voor het Integratiepracticum geslaagd is, heeft aangetoond dat de eindkwalificaties op gebied van kennis, toepassing, oordeelsvorming, presentatie en leerprocessturing gerealiseerd zijn.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De afgestudeerde van de masteropleiding toont vooral met het schrijven van de scriptie aan dat de eindkwalificaties zijn gerealiseerd. Het onderzoek wordt grotendeels zelfstandig uitgevoerd en beschreven. De student heeft daarmee in de cursus Voorbereiding onderzoek al actief mee geoefend. Studenten zijn vrij om zelf een onderwerp te kiezen van juridische aard, dat aansluit bij de leerdoelen van de opleiding. De scriptie moet een wetenschappelijk verantwoorde vraagstelling bevatten waarop op basis van juridische bronnen een oorspronkelijk en juridisch-wetenschappelijk goed gemotiveerd antwoord wordt gegeven, zodat het resultaat een bijdrage levert aan de wetenschappelijk verantwoorde kennis van het recht.

De scriptie wordt mondeling verdedigd tegenover de examinerator en de begeleider. Indien (in uitzonderingsgevallen) de examinerator tevens begeleider is, zal bij de mondelinge verdediging tevens een assessor aanwezig zijn. De examinerator stelt, mede op basis van de mondelinge verdediging het eindcijfer voor de scriptie vast en geeft dit door aan de Commissie voor de

Examens. Indien de examinerator tevens begeleider is, geeft de assessor de examinerator een advies voor de beoordeling.

Oordeel

De commissie is nagegaan hoe de opleidingen garanderen dat de gerealiseerde eindkwalificaties in overeenstemming zijn met de nagestreefde eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen. Zij heeft dit gedaan door een willekeurige selectie van eindwerkstukken te beoordelen, waarbij rekening gehouden is met de toegekende cijfers (hoge, gemiddelde en lage cijfers). De commissie heeft daarbij een selectie gemaakt van zes van de 25 meest recente masterscripties. Voorts heeft de commissie in totaal zes portfolio's van de cursus Integratiepracticum beoordeeld, geselecteerd uit resultaten van 25 afgestudeerden.

Het is de commissie opvallen dat de cijfers die zijn toegekend vaak of aan de lage of aan de hoge kant zijn, met weinig variatie daar tussenin. Hoewel hierover geen helder beeld bestaat, zou dit mogelijk kunnen liggen aan de gedifferentieerde doelgroep. De commissie heeft vastgesteld dat zij zich kan vinden in de cijfers die zijn toegekend door de beoordelaars; de cijfergeving lijkt een juiste afspiegeling te zijn van het lagere of hogere niveau. De commissie stelt vast dat de lage cijfers die zijn toegekend van voldoende niveau zijn, en enkele scripties en portfolio's met hoge cijfers zeer adequaat zijn. Daarnaast heeft de commissie opgemerkt dat er in het algemeen sprake is van een goede toepassing van de Nederlandse taal. De scripties en portfolio's zijn uitstekend leesbaar; niet ambtelijk maar toch met een gepaste distantie geschreven.

In tegenstelling tot overige opleidingen maken studenten vaak gedurende het volgen van de opleidingen promotie binnen hun bestaande werkzaamheden, waardoor de doorstroommogelijkheden in de beroepspraktijk na het volgen van de opleidingen moeilijk te beoordelen zijn. Wel kan de commissie concluderen dat er een goede aansluiting bestaat tussen (de wensen van) het werkveld en het profiel van afgestudeerden. De commissie stelt vast dat de meeste bachelorstudenten doorstromen naar de masteropleiding. Daarnaast is het opgevallen dat een deel van de afgestudeerde masterstudenten ervoor kiest om te promoveren. De commissie heeft hier waardering voor en stelt vast dat studenten hier in voldoende mate op zijn voorbereid.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Tijdens de visitatie heeft de commissie naast de schriftelijke resultaten van het Integratiepracticum die zij ontvangen heeft, ook kennisgenomen van het mondelinge onderdeel. Zij heeft op basis hiervan geconstateerd dat de resultaten van het Integratiepracticum voldoende zicht geven op het behaalde eindniveau van een bachelorstudent. De commissie stelt vast dat de verschillende van de door haar beoordeelde portfolio's van voldoende niveau zijn, zowel bij de toekenning van een hoog als van een laag cijfer. De commissie concludeert dat er ook sprake is van niveauverschil binnen de portfolio's, omdat studenten opdrachten moeten maken gekoppeld aan drie verschillende rechtsgebieden. Wanneer een van deze opdrachten minder goed of juist beter beoordeeld was dan de anderen, kwam het gemiddelde cijfer dat de commissie toekende aan het practicum steeds overeen met het cijfer dat door de beoordelaar was toegekend. Derhalve kan de commissie zich vinden in de resultaten.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie prijst de masteropleiding voor een aantal zeer goede eindschetsen waarvan zij kennis heeft genomen. Zij heeft onder andere vastgesteld dat deze studenten duidelijk veel

achtergrondkennis hebben, voldoende en de juiste literatuur toepassen en zorgvuldig zijn met het gebruik van bronnen. Enkele van deze scripties kunnen volgens de commissie dienen als basis voor een proefschrift. De scripties die met een laag cijfer zijn beoordeeld zijn volgens de commissie van voldoende niveau. Volgens de commissie zijn deze scripties vaak (te) breed en beschrijvend opgezet. Een kritische blik van de scribent op deze beschrijving ontbreekt, waardoor het toekennen van een laag cijfer volgens de commissie terecht is.

De commissie heeft vastgesteld dat studenten zich in deze fase van de opleiding voldoende begeleid voelen, en daarnaast vrijheid ervaren om het proces zo in te richten dat het past bij hun individuele planning. De commissie raadt de faculteit aan om te waarborgen dat scriptiebegeleiders structureel en op eenzelfde wijze gebruik maken van het beoordelingsformulier, zodat ook op dit vlak afstemming wordt gerealiseerd.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F21: Onderwijsrendement

Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen. Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

Beschrijving

De zelfstudie beschrijft dat het bepalen van het onderwijsrendement voor de OU een complex probleem is. De open inschrijving en het afstandsonderwijs zorgen voor een heel ander type student en studieverloop. Daarom is in 2007 en 2008 een project uitgevoerd met als doel een systematiek voor de berekening van onderwijsrendementen te ontwerpen. Het onderwijsrendement is op drie niveaus bekeken: aantal getuigschriften, cohortrendement en tentamenslaagrendement.

In de studie jaren 2004 t/m 2009 leverde de faculteit tussen 97 en 214 getuigschriften per jaar af. Gemiddeld zit de verkoop van cursussen op 20% van het aantal cursussen dat de OU verkoopt. Het aantal afgegeven getuigschriften beweegt zich ook in die verhouding, zodat de conclusie is dat de faculteit voldoende bijdraagt aan de target (250 getuigschriften per jaar), zoals die voor een deel van de visitatieperiode voor de OU als geheel met het ministerie van OCW was afgesproken..

Op opleidingsniveau is een cohortbenadering van het onderwijsrendement geïntroduceerd. In het kort betekent dit dat studiesucces (het met succes afleggen van een x-aantal tentamens) als maat voor het toelaten van een student tot een cohort/jaarklas wordt genomen. Bij de rendementsberekeningen wordt geslaagd voor veertien modules (omvang propedeuse) als criterium gebruikt voor het opnemen van een student in een cohort. In 2003 passeerden in totaal 96 studenten de grens van geslaagd voor veertien modules. Van dat cohort hebben tot nu toe 17 kandidaten een ongedeeld getuigschrift gehaald (17.7%) en 28 kandidaten een bachelorgetuigschrift (29.2%). Voor dit cohort geldt dus een rendement tot nu toe van bijna 47%. Dit kan in de komende jaren nog groeien, omdat er zeker nog kandidaten bezig zijn hun opleiding af te ronden.

Het masterrendement is berekend door het aantal behaalde mastergetuigschriften van de studenten behorende bij een cohortjaar te delen door het totaal aantal studenten behorende bij het betreffende cohortjaar. In 2006 voldeden 35 kandidaten aan het gehanteerde criterium: geslaagd voor 1 module in de masteropleiding. Hiervan zijn inmiddels 21 studenten die hun mastergetuigschrift behaald hebben. Een rendement van 60% binnen 4 jaar. Een piek van 111

studenten in cohort 2008 is veroorzaakt door studenten, die na het stopzetten van de ongedeelde opleiding, in aanmerking kwamen voor toelating tot de masteropleiding.

Oordeel

Ook voor de commissie is het bepalen van het onderwijsrendement van de faculteit een complex probleem, gezien de specifieke omstandigheden die voortkomen uit de aard van de universiteit. Het feit dat de opleidingen in staat zijn om flexibel te voorzien in behoeftes van studenten die de opleidingen gedeeltelijk, versneld, of juist gespreid over een langere termijn willen volgen, resulteert in een studentenbestand dat niet homogeen of in cohorten is opgebouwd.

De commissie is positief over de initiatieven die de faculteit neemt om inzicht te krijgen op het studieverloop van studenten en de rendementen van de opleiding. Zo draagt de introductie van de cohortsystematiek voor opleidingsrendement hier aan bij. De commissie adviseert om de binding met studenten en de controle op hun studieproces te versterken door de onder facet 16 beschreven aanbeveling omtrent het actieve volgsysteem van studenten door te voeren. Hierdoor zal het beeld van studievoortgang en eventuele problemen die zich hierin voordoen nog duidelijker naar voren komen, zodat de faculteit hierop in kan spelen.

Al eerder heeft de commissie vastgesteld dat de studielast van beide opleidingen niet te zwaar is en de opleidingen dus in principe binnen de nominale studieduur afgerond kunnen worden. Ook heeft zij tijdens de visitatie zowel van studenten als van medewerkers geen signalen ontvangen die er op wijzen dat studenten de opleidingen niet kunnen afronden binnen het tijdspad dat zij daarbij voor ogen hadden. Zij komt daarom tot de conclusie dat de opleidingen voldoen aan de eisen die worden gesteld aan dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Resultaten

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Resultaten. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is het oordeel voldoende.

Samenvatting van de oordelen van de commissie

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

BIJLAGEN

Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

Dr. mr. J.A.M. (Margreet) Ahsmann (1951) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit Leiden. Na haar studie was zij wetenschappelijk medewerker respectievelijk universitair hoofddocent bij de vakgroep rechtshistorische vakken te Leiden. In 1990 promoveerde zij er (cum laude) op een proefschrift over het juridisch onderwijs aan de Leidse juridische faculteit van 1575 - 1630. In 1996 stapte zij over naar de rechterlijke macht en werd rechter in de sector civiel recht van de rechtbank Rotterdam, in 2002 vice-president/ontwikkelingscoördinator. Sinds 2007 is zij tevens verbonden aan SSR (het opleidingsinstituut van de rechterlijke macht) als lector civiel recht. Enkele van haar nevenfuncties zijn: lid van de Commissie Geschiedenis Nederlandse Rechtswetenschap (KNAW), lid van de Commissie civiel effect, lid van het Curatorium van de Nederlandse Orde van Advocaten en lid van het Curatorium van de Haagse Hogeschool.

I.M. (Inge) Beulen LL.B. (1988) studeert sinds 2006 Nederlands recht aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Op dit moment heeft Inge haar masteropleiding in het Burgerlijk recht onderbroken voor een studieperiode in het buitenland. Naast haar studie heeft Inge onder meer drie jaar als vrijwilliger gewerkt bij Stichting Rechtswinkel Venlo. Ook is zij een jaar voorzitter van deze Stichting geweest en heeft ze twee maanden stage gelopen in de advocatuur. Daarnaast werkt Inge als baliemedewerker bij het Bureau Onderwijs van haar faculteit.

Mr. I.C.M. (Irene) de Boer (1986) deed in 2005 eindexamen Gymnasium aan het Emmauscollege te Rotterdam. Vervolgens begon zij in datzelfde jaar aan de studie Recht en Management aan de Universiteit van Tilburg. De eerste jaren van haar studie was zij actief binnen de studievereniging Magister JFT en het medezeggenschapsorgaan fractie Vrijspraak. Daarnaast was zij als student-assistent verbonden aan de vakgroep Sociaal Recht. Van september 2008 tot september 2010 participeerde Irene als student-lid binnen het Faculteitsbestuur van de Tilburgse Rechtenfaculteit. Tevens heeft zij tijdens haar studie stage gelopen, zowel bij de Autoriteit Financiële Markten als bij een groot advocatenkantoor. In begin 2010 is zij afgestudeerd voor de master Recht en Management en begonnen aan haar tweede master Sociaal Recht.

Prof. mr. dr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes (1946) is Dean van het University of Groningen Honours College en hoogleraar Ontwikkeling en Differentiatie Academisch Onderwijs, in het bijzonder excellentietrajecten. Daarvoor heeft zij lange tijd bij de juridische faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen gewerkt. Van 1985-2001 als universitair (hoofd) docent op het terrein van burgerlijk procesrecht, op welk terrein zij ook in 1991 is gepromoveerd. Van 1996-2001 heeft zij als portefeuillehouder onderwijs deel uitgemaakt van het faculteitsbestuur en van 2001-2009 was zij full time directeur onderwijs van de faculteit. Sedert 1 januari 2009 is zij aangesteld als Dean van het Groningen Honours College.

Prof. dr. C.M. (Kees) Cappon (1953) studeerde Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. In 1992 promoveerde hij op een proefschrift over de opkomst van het testament in het Sticht Utrecht tot het midden van de veertiende eeuw. Kees Cappon is universitair hoofddocent Rechtsgeschiedenis en daarnaast nog bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam.

Dr. D. H.J.M. (Diana) Dolmans (1966) is onderwijskundige en UHD en werkt bij de vakgroep Onderwijsontwikkeling en –Onderzoek/School of Health Professions Education, Faculty of Medicine, Health and Life Sciences, Universiteit Maastricht. Ze studeerde onderwijskunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en promoveerde in Maastricht. Haar proefschrift ging over probleemgestuurd onderwijs. Ze heeft expertise op het gebied van innovatieve curricula en kwaliteitszorg in het hoger onderwijs. Ze is internationaal bekend vanwege haar onderzoekslijn op het gebied van probleemgestuurd onderwijs. De afgelopen 20 jaar heeft ze veel internationaal gepubliceerd. Ze is lid van de editorial board van drie vooraanstaande medisch onderwijskundige tijdschriften. Daarnaast is ze lid van het management team van de Master of Health Professions Education, een grotendeels distance-based onderwijsprogramma aan de Universiteit Maastricht. Verder is ze lid van het dagelijks bestuur van het onderzoeksprogramma “Onderzoek van Onderwijs” van de School of Health Professions Education en PhD coördinator van deze onderzoeksgroep.

Dr. E. (Erik) Driessen (1966) behaalde in 1994 zijn doctoraal Onderwijskunde aan de Universiteit van Amsterdam en begon in datzelfde jaar als toetscoördinator bij de faculteit Rechtsgeleerdheid, Universiteit Maastricht. Bij deze universiteit is hij sinds 2000 universitair docent medisch onderwijs bij de capaciteitsgroep Onderwijsontwikkeling & Onderwijs onderzoek, Faculteit der Geneeskunde. In 2008 promoveerde hij op het onderwerp ‘Educating the self-critical doctor’. In zijn onderzoek richt hij zich op het hoger onderwijs en op het stimuleren en beoordelen van leren op de werkplek. Hij heeft gepubliceerd over diverse onderwerpen zoals het gebruik van verschillende toetsvormen in het juridisch onderwijs, portfolio’s en het leren van praktijkervaringen.

Prof. mr. C. (Cees) Flinterman (1944) werd op 17 juni 2008 benoemd tot lid van de Raad van Toezicht - het bestuur - van Aim for human rights. Cees Flinterman heeft uitgebreide ervaring met mensenrechten en internationale betrekkingen. Na een studie Internationaal Recht werkte hij onder meer bij de Universiteit Leiden, de Universiteit van Ghana, het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Universiteit Maastricht. Tot oktober 2007 was hij directeur van het Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) van de Universiteit Utrecht en de landelijke Onderzoeksschool Rechten van de Mens. Hij is nu honorair hoogleraar rechten van de mens aan de Universiteit Utrecht. Cees Flinterman was onder meer plaatsvervangend lid van de VN Subcommissie ter Voorkoming van Discriminatie en Bescherming van Minderheden, vice-voorzitter van de 49ste zitting van de VN-Mensenrechtencommissie (1993) en hoofd van de Nederlandse delegaties naar de 49ste en 50ste zittingen van deze VN-Commissie (1993 en 1994). Hij is sinds 2003 lid van het VN-Comité voor de Uitbanning van Discriminatie tegen Vrouwen.

Prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué (1946) studeerde Rechten en Wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit van Leuven en Franse taal- en letterkunde aan de Université de Lille. Hij is hoogleraar Rechtsfilosofie en Rechtstheorie aan de Faculteiten der Rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit Leuven en van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Aan het European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation in Venetië doceert hij Philosophy of Human Rights. Hij is directeur van het Leuvense Centrum voor Grondslagenonderzoek van het Recht en correspondent van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Tijdens de periode van 2004 tot 2009 was hij voorzitter van de jury voor de Internationale Spinozaprijs (Spinozalens). Hij is ondervoorzitter van het expertenpanel rechtsgeleerdheid van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen te Brussel. Zijn belangrijkste publicaties betreffen de domeinen van het grondslagenonderzoek van het Strafrecht, van het Europees en Internationaal Recht en van de Mensenrechten, van

de ideeëngeschiedenis van het recht, de politieke filosofie en de filosofie van het openbaar bestuur.

Prof. mr. A.A. (Stijn) Franken (1967) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit van Tilburg en promoveerde in 1993 diezelfde stad op het proefschrift 'Voeging ad informandum in strafzaken'. Sinds 1994 is hij advocaat, aanvankelijk in Den Haag en sinds 1997 in Amsterdam. Met drie collega's heeft hij thans een kantoor dat zich uitsluitend richt op de rechtsbijstand in strafzaken. Sinds 2002 is hij daarnaast verbonden aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen van de Universiteit Utrecht, aanvankelijk als hoogleraar Strafrechtspraktijk en sinds 2006 als (kern)hoogleraar Straf(proces)recht. In die hoedanigheid verzorgt hij onderwijs aan bachelor- en masterstudenten. Daarnaast is hij medeverantwoordelijk voor het onderwijs aan advocaten die zich willen specialiseren in het straf(proces)recht, in de zogenoemde profileringscursus en de specialisatieopleiding voor strafrechtadvocaten. Hij doceert voorts onder meer in een Grotius-opleiding en in het verband van de Stichting Studiecentrum Rechtspleging. Stijn Franken was tot medio 2010 voorzitter van het Willem Pompe Instituut en van de onderwijscommissie master van het Utrechtse departement rechtsgeleerdheid.

Prof. mr. N. (Niels) Frenk (1962) studeerde tussen 1983 en 1987 rechten aan de VU te Amsterdam. In 1994 promoveerde hij aan de Universiteit Utrecht. Hij werkte vanaf 1993 als wetgevingsjurist bij de Stafafdeling Wetgeving Nieuw BW, thans de Directie Wetgeving, Sector Privaatrecht, van het ministerie van Justitie. Sedert 1998 raadadviseur bij deze Directie. Sinds 2005 is hij bijzonder hoogleraar aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Mr. M.C. (Marian) van Gestel (1954) behaalde in 1984 haar doctoraal Nederlands recht aan de Universiteit Utrecht. Zij is universitair hoofddocent aan het Molengraaff Instituut (faculteit REBO) en is sinds 1985 als docent verbonden aan de UU. In 2005 werd zij aangesteld als bestuurslid van het Utrecht Law College (ULC) dat zij mede oprichtte. Tevens is zij voorzitter van de toetsingcommissie van de Basis Kwalificatie Onderwijs (BKO) en maakt zij deel uit van de programmaleiding van het excellent master tracé (EMT).

Mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis (1946) studeerde rechten te Nijmegen en Amsterdam (UvA). Na functies bij de UvA, de Tweede Kamer en het ministerie van VRO (het laatst als hoofd van het bureau van de secretaris-generaal) is hij sinds 1977 werkzaam in de rechtspraak. Hij was tot eind 1996 verbonden aan de rechtbank Utrecht, het laatst als coördinerend vice-president en sectorvoorzitter. Van 1996 tot 2001 was hij president van de rechtbank 's-Hertogenbosch en van 2001 tot begin 2008 president van de rechtbank 's-Gravenhage. Sindsdien is hij bij deze rechtbank werkzaam in een louter rechterlijke functie. Daarnaast is hij o.m. voorzitter van de Nederlandse Juristen-Vereniging, van de redactie van het Tijdschrift voor de rechterlijke macht (Trema) en van het College van Beroep van het Nederlands Instituut van Psychologen en vice-voorzitter van het Scheidsgerecht Gezondheidszorg. Hij treedt op als docent o.m. bij het Studiecentrum Rechtspleging en publiceert geregeld over de rechtspleging.

M.V. (Misja) Leikin LL.B. (1985) is student van de masteropleiding Privaatrecht alsmede de masteropleiding International Business Law aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij volgde zijn bacheloropleiding aan zowel de Vrije Universiteit als aan de Universiteit van Bologna. Tijdens zijn studie was hij een jaar lang student-assistent aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit en was hij studentlid van de Opleidingscommissie Rechtsgeleerdheid aan dezelfde faculteit.

E.J.H. (Erik) Poorthuis, BA, LL.B. (1985) volgt de masteropleiding Civiel Recht aan de Universiteit Leiden. Aan deze universiteit haalde hij in juni 2008 zijn bachelordiploma Geschiedenis, en in 2009 zijn diploma Rechtsgeleerdheid. Sinds mei 2009 is hij student-assistent bij de afdeling Onderwijsbeleid van de Universiteit Leiden.

Prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes (1959) studeerde rechten aan de (toenmalige) Katholieke Hogeschool Tilburg en promoveerde in 1992 aan de (toenmalige) Rijksuniversiteit Limburg. Hij is hoogleraar privaatrecht aan de Open Universiteit, bijzonder hoogleraar Europees consumentenrecht, Maastricht University. Daarnaast is hij raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof te Arnhem, rechter-plaatsvervanger in de Rechtbank Rotterdam en plaatsvervangend bestuurslid van het College voor Examens. Hij is redacteur van (ondermeer) het Tijdschrift voor Consumentenrecht en Handelspraktijken, het Nederlands Tijdschrift voor Handelsrecht en het European Journal of Commercial Contract Law.

Prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk (1961) is hoogleraar toegepaste onderwijskunde aan de faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Hij geeft daar leiding aan de afdeling Onderwijsadvies en Training. Eerder was hij als hoofddocent verbonden aan de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Leiden, werkte hij als onderwijsadviseur en onderzoeker bij de faculteit Geneeskunde van de Universiteit Maastricht, en als universitair docent aan het IVLOS, een instituut dat de onderwijskundige dienstverlening en de lerarenopleiding voor de Universiteit Utrecht verzorgde en dat inmiddels is opgegaan in de faculteit Sociale Wetenschappen van die universiteit. In zijn onderzoek richt hij zich zowel op het hoger, medisch als voortgezet onderwijs. Hij heeft gepubliceerd over uiteenlopende onderwerpen zoals het werken met portfolio's voor leren en beoordelen en de betekenis van het gedrag van docenten voor de aard van communicatieprocessen in onderwijs.

Prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer (1945) is emeritus hoogleraar Belastingrecht aan de Universiteit van Amsterdam. Zwemmer studeerde Notarieel recht (afgestudeerd in 1968) en Fiscaal recht (afgestudeerd in 1971) aan de Universiteit van Amsterdam. In 1975 promoveerde hij. Hij was diverse malen decaan van de juridische faculteit en ook eenmaal van de economische faculteit van de UvA en was lid van de Raad van Toezicht van het AMC/UvA. In 2007 was Zwemmer interim-rector magnificus van de UvA en in 2008/2009 interim-decaan van het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA). Hij is lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en redacteur van diverse fiscale tijdschriften. Naast zijn universitaire werkzaamheden is hij raadsheer-plaatsvervanger in de gerechtshoven van Arnhem, 's-Hertogenbosch en Amsterdam.

Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies

Voor ieder bezoek aan een van de tien deelnemende universiteiten is een subcommissie samengesteld. In deze bijlage worden de samenstellingen van deze subcommissies gegeven, evenals de bezoekdata.

Erasmus Universiteit Rotterdam

Bezoekdata: 22 t/m 23 september 2010
Subcommissie: prof. dr. C. Flinterman (voorzitter)
prof. dr. C.M. Cappon
prof. mr. N. Frenk
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. mr. J.G.J. Rinkes
I.M. Beulen LL.B.

Rijksuniversiteit Groningen

Bezoekdata: 19 t/m 21 oktober 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.G.J. Rinkes
prof. mr. N. Frenk
prof. dr. C.M. Cappon
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
I.M. Beulen LL.B.

Universiteit van Amsterdam

Bezoekdata: 27 t/m 29 oktober 2010
Subcommissie: prof.dr. R.M.G.E. Foqué (voorzitter)
prof. mr. N. Frenk
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
I.C.M. de Boer LL.M.

Maastricht University

Bezoekdata: 9 t/m 11 november 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. A.A. Franken
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. dr. C.M. Cappon
I.C.M. de Boer LL.M.

Universiteit van Tilburg

Bezoekdata: 16 t/m 18 november 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. mr. J.G.J. Rinkes
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann
I.M. Beulen LL.B.

Radboud Universiteit Nijmegen

Bezoekdata: 7 t/m 9 december 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. N. Frenk
mr. H.F.M. Hofhuis
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
M.V. Leikin LL.B.

Vrije Universiteit Amsterdam

Bezoekdata: 3 en 4 februari 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
E.J.H. Poorthuis, BA, LL.B
mr. M.C. van Gestel
prof. mr. A.A. Franken

Open Universiteit

Bezoekdata: 10 en 11 februari 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
M.V. Leikin LL.B.
prof. mr. A.A. Franken
dr. D.H.J.M. Dolmans

Universiteit Utrecht

Bezoekdata: 22 t/m 24 maart 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. J.G.J. Rinkes
I.C.M. de Boer LL.M.
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann
dr. E. Driessen

Universiteit Leiden

Bezoekdata: 4 en 5 april 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.G.J. Rinkes
prof. dr. C.M. Cappon
prof. mr. N. Frenk
M.V. Leikin LL.B.
mr. M.C. van Gestel

Bijlage C: Programma van het bezoek

9 februari 2011	
20.00	Diner met commissieleden
10 februari 2011	
08.45 – 09.00	Ontvangst commissie
09.00 – 10.45	Vorbereidende vergadering commissieleden (intern)
10.45 – 11.15	Korte introductie online leeromgeving
11.15 – 12.15	Introducerende vergadering inhoudelijk verantwoordelijken
12.15 – 13.00	Lunch
13.00 – 13.30	Studenten over facultaire facetten
13.30 – 14.00	Docenten over facultaire facetten
14.00 – 14.15	Intern overleg commissie over facultaire facetten + pauze
14.15 – 14.45	Studenten bacheloropleiding
14.45 – 15.15	Studenten masteropleiding
15.15 – 15.45	Docenten bacheloropleiding en masteropleiding
15.45 – 16.00	Intern overleg commissie + eventueel spreekuur
16.00 – 16.30	Studentleden OC's (vertegenwoordiging uit alle OC's) + student centrale studentenraad.
16.30 – 17.00	Docentleden OC's (vertegenwoordiging uit alle OC's)
17.00 – 17.45	Alumni
19.00	Diner commissieleden en faculteitsbestuur
11 februari 2011	
09.00 – 09.30	Nabespreken gesprek alumni, voorbespreken dag 2 (intern)
09.30 – 10.15	Examencommissie(s) en studieadviseurs
10.15 – 10.30	Intern overleg commissie + pauze
10.30 – 11.30	Rondleiding (zitting 11.00 – 11.30 uur)
11.30 – 13.00	Intern overleg commissie + lunch
13.00 – 14.00	Formeel verantwoordelijken
14.00 – 15.00	Intern overleg commissie
15.00 – 15.15	Mondelinge presentatie voorlopige bevindingen
15.15	Afsluiting

Bijlage D: Uitwerking van de eindkwalificaties per opleiding

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Een student die de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid heeft afgerond:

1. Heeft grondige kennis, alsmede inzicht in de grondslagen van het Nederlands recht, te weten privaatrecht, staats- en bestuursrecht, strafrecht en internationaal & Europees recht.
2. Heeft een basaal inzicht in het karakter van wetenschapsbeoefening en in de eigenheid van de rechtswetenschap daarin.
3. Is in staat uit een feitencomplex de juridisch relevante feiten en handelingen te selecteren.
4. Is in staat wet- en regelgeving en jurisprudentie te interpreteren en toe te passen in concrete situaties.
5. Is in staat juridische begrippen en leerstukken te plaatsen tegen een historische of maatschappelijke achtergrond.
6. Kan reflecteren op de filosofische grondslagen van het (Nederlands) recht en de (Nederlandse) rechtsstaat.
7. Is in staat een oordeel te vormen over en actueel juridisch thema of leerstuk.
8. Is in staat op een effectieve en efficiënte manier informatie te verzamelen uit juridische bronnen.
9. Is in staat informatie en oplossingen mondeling te communiceren met niet-specialisten.
10. Kan een samenhangend juridisch betoog schrijven en kan dit mondeling met kracht van argumenten verdedigen.
11. Is in staat het eigen leerproces te sturen en te plannen en te reflecteren op de gemaakte keuzes.
12. Kan zelfstandig vakliteratuur, jurisprudentie, wet- en regelgeving begrijpen, interpreteren en toepassen.

Een student die de masteropleiding Rechtsgeleerdheid heeft afgerond:

1. Heeft grondige kennis van en inzicht in de hoofdvakken van het Nederlands recht, te weten het privaatrecht, inclusief het burgerlijk procesrecht, het staats- en bestuursrecht, inclusief het bestuursprocesrecht, het strafrecht, inclusief het strafprocesrecht, en het internationaal & Europees recht.
2. Is in staat en gewend om over de grenzen van de rechtsgebieden en van het nationale recht heen te denken.
3. Is in staat complexe maatschappelijke problemen of situaties te kwalificeren als juridisch probleem en daarbij over rechtsgebieden heen te denken.
4. Is in staat op een creatieve wijze nieuwe oplossingen te bieden voor gesignaleerde problemen op het niveau van een beginnende professional.
5. Kan zelfstandig rechtswetenschappelijk onderzoek van enige omvang op academisch niveau voorbereiden en uitvoeren.
6. Is in staat om zelfstandig een juridisch betoog op te bouwen of te analyseren op het niveau van een beginnende professional.
7. Kan een gefundeerde positie innemen in een maatschappelijk juridisch debat en een bijdrage leveren aan de rechtsvorming.
8. Is in staat om bevindingen van rechtswetenschappelijk onderzoek schriftelijk en mondeling te presenteren aan het forum van rechtsgeleerden.
9. Is in staat de resultaten van eigen of andermans onderzoek te presenteren aan een publiek van leken.
10. Is in staat het eigen leerproces te sturen en te plannen en te reflecteren op de gemaakte keuzes.
11. Kan zelfstandig vakliteratuur, jurisprudentie, wet- en regelgeving begrijpen, interpreteren en toepassen.

Bijlage E: Curricula van de opleidingen

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Propedeuse

Cursus	Aantal EC
Basicursus recht	8,6
Inleiding staatsrecht	4,3
Inleiding bestuursrecht	4,3
Rechtsgeschiedenis 1	4,3
Inleiding strafrecht	8,6
Inleiding privaatrecht	8,6 ¹⁾
Inleiding internationaal recht	4,3
Recht en samenleving	4,3
Rechtsfilosofie	4,3
Juridische vaardigheden 1	4,3
Academische vaardigheden	4,3 ²⁾

Postpropedeuse

Cursus	Aantal EC
Overeenkomstenrecht	8,6)
Aansprakelijkheidsrecht	4,3 ³⁾
Goederenrecht	8,6
Rechtspersonenrecht 1	4,3
Constitutioneel recht	8,6
Bestuursrecht	8,6
Grondrechten	4,3
Materieel strafrecht	8,6
Formeel strafrecht	8,6
Rechtsbescherming tegen de overheid	4,3
Burgerlijk procesrecht	4,3
Personen- en familierecht	4,3
Juridische gespreksvaardigheden	4,3
Bachelor Essay	4,3 ²⁾
Europees recht	4,3 ²⁾³⁾

Vrije ruimte

De vrije ruimte kan worden ingevuld met overige cursussen uit het OUNL aanbod (met uitzondering van mastercursussen RW) en/of met een of meer van onderstaande cursussen

Cursus	Aantal EC
Open module 1	4,3 ⁴⁾⁵⁾
Open module 2	8,6 ⁴⁾⁵⁾
Open module 3 (1 module)	4,3 ⁴⁾⁵⁾
Open module 4 (2 modulen)	8,6 ⁴⁾⁵⁾
Zomerschool: Recht in Europa	4,3 ⁴⁾⁵⁾
Verzekeringsrecht	4,3 ⁵⁾
Rechtspersonenrecht 2	4,3 ⁵⁾
Consumentenrecht	8,6 ⁵⁾
Inleiding criminologie	4,3 ³

Eindopdracht

Cursus	Aantal EC
Integratiepracticum	8,6 ⁴⁾

- 1) of de cursus R61112 Inleiding privaatrecht (elektronisch werkboek)
(aanmelding mogelijk voor beperkt aantal studenten na oproep in Modulair)
- 2) zie de uitvoeringsregeling bij deze OER
- 3) deze cursus komt uiterlijk per 1 februari 2011 in het aanbod
- 4) inschrijving slechts mogelijk na voorafgaande schriftelijke toestemming van de faculteit
- 5) deze cursus kan alleen worden opgenomen in de vrije ruimte

Masteropleiding Rechtsgeleerheid

Competentiegericht deel (eis 17,2 studiepunten)

2 van de volgende 4 rechtsgebieden dienen te worden gekozen

Specialisatie	Cursus	Aantal EC
Staats- en bestuursrecht	Regelgeving	8,6 ¹⁾
Privaatrecht:	Europees privaatrecht	8,6
Strafrecht:	Internationaal strafrecht in Europa	4,3
	Detentierecht	4,3
Internationaal en europees recht:	Internationaal recht	8,6 ¹⁾

Keuzevakken (eis 25,8 studiepunten)

Keuze uit niet gekozen rechtsgebieden uit het bovenstaande gebonden keuzeblok en:

Cursus	Aantal EC
Faillissementsrecht	4,3
Rechtsgeschiedenis 2: Romeins recht	4,3
Arbeidsovereenkomstenrecht	4,3
Milieurecht	8,6
Ruimtelijke ordeningsrecht	8,6
Rechten van intellectuele eigendom	4,3
Procesrechten	4,3 ¹⁾
Jeugdstraf(proces)recht	4,3 ¹⁾
Strafrechtelijk bewijs	8,6 ¹⁾
Belastingrecht	8,6
Capita selecta decentralisatie	4,3 ²⁾
Keuzevak Internationaal en europees recht 1	4,3 ¹⁾
Keuzevak Internationaal en europees recht 2	8,6 ¹⁾
Juridische aspecten van financiële dienstverlening	8,6
Problemen van decentrale regelgeving	4,3 ¹⁾
Simulatie staatsrechtelijke praktijk	4,3 ¹⁾
Simulatie bestuursrechtelijke praktijk	4,3 ¹⁾
Sociaal zekerheidsrecht	4,3

Onderzoeksgemeenschap (17,2 studiepunten)

Cursus	Aantal EC
Vorbereiding onderzoek (elektronische versie)	4,3
Scriptie	12,9 ¹⁾

¹⁾ Inschrijving is slechts mogelijk na voorafgaande schriftelijke toestemming van de faculteit.

²⁾ Voor deze cursus kan in het academisch jaar 2010-2011 niet worden ingeschreven.